

Begripsverwarring of erger? : een antwoord op Prof. Dr. C. Eykman's artikelen over Beri-beri en voeding / door E. van Dieren.

Contributors

Dieren, E. van.
Royal College of Surgeons of England

Publication/Creation

Amsterdam : [publisher not identified], 1898.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/j3x4kq7p>

Provider

Royal College of Surgeons

License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by The Royal College of Surgeons of England. The original may be consulted at The Royal College of Surgeons of England. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

11.
BEGRIJSVERWARRING OF ERGER?

EEN ANTWOORD

OP

Prof. Dr. C. EYKMAN's Artikelen over

„BERI-BERI EN VOEDING.”

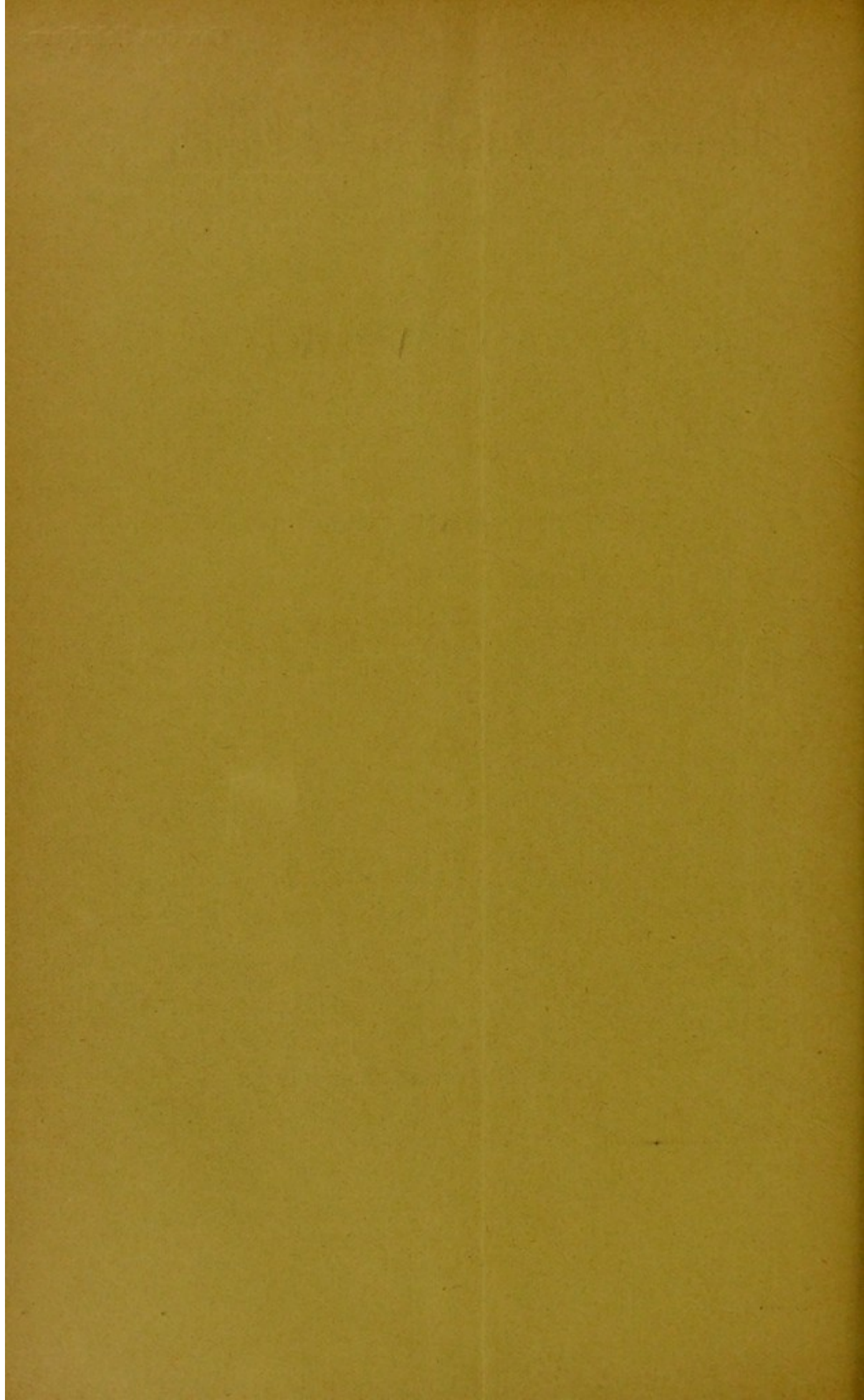
DOOR

E. VAN DIEREN,

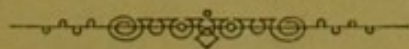
ARTS.

AMSTERDAM,
1893.

BEGRIPSVERWARRING OF ERGER?

EEN ANTWOORD

OP

Prof. Dr. C. EYKMAN's Artikelen over

„BERI-BERI EN VOEDING.”

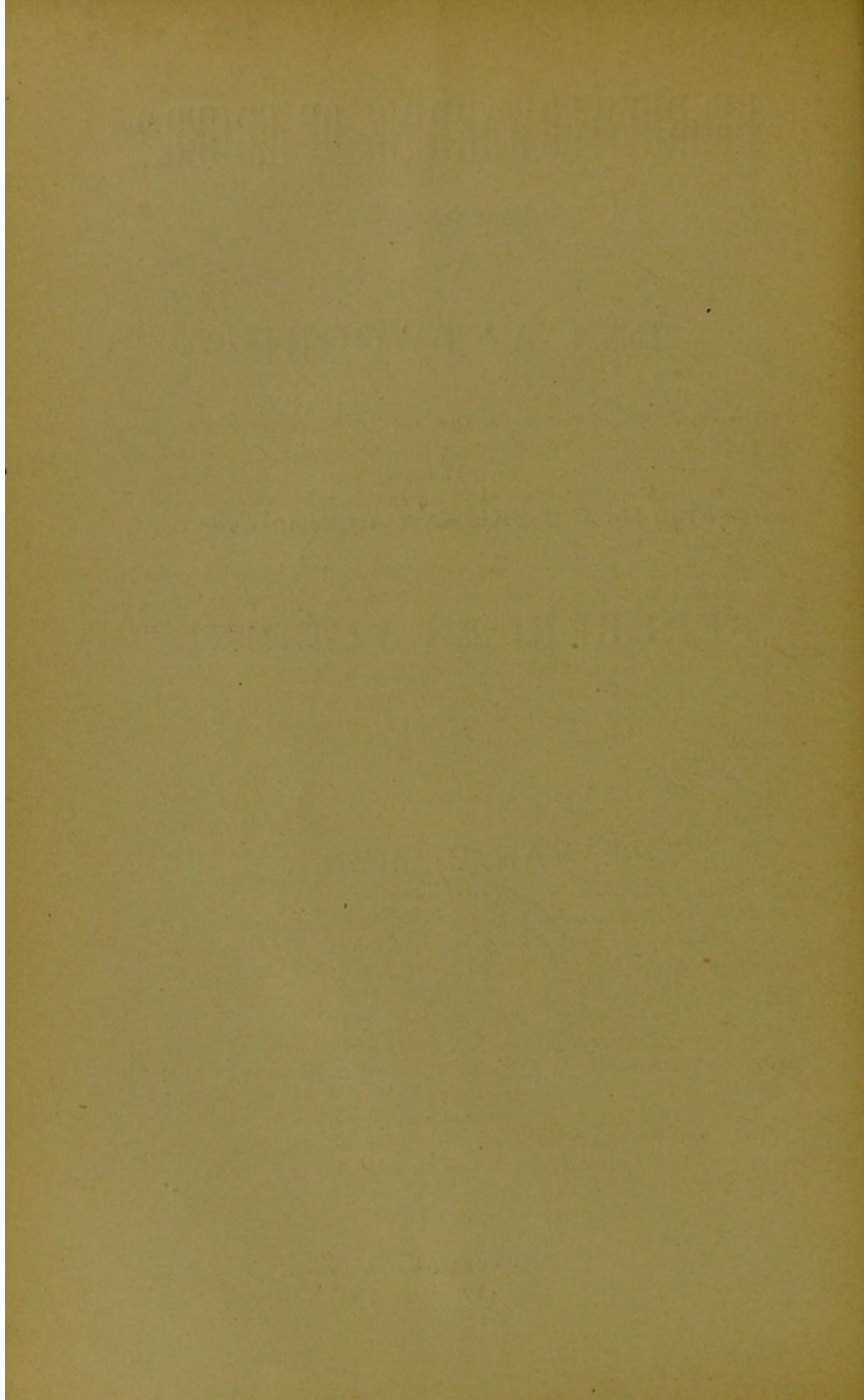
DOOR

E. VAN DIEREN,

AMSTERDAM,

1898.

Aan de abonne's van het Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde.

Geachte Collega's!

De Februari-, Maart- en Aprilnummers van het *Tijdschrift* bevatten onder het opschrift „Beri-Beri en voeding” een reeks artikelen van de hand van Dr. C. EYKMAN (thans hoogleeraar te Utrecht). Voor een groot gedeelte bestonden ze uit persoonlijkheden, tegen mij en vele anderen gericht; de rest gaf een vreemdsoortige voorstelling van de zaak, die ik 11 jaren lang behartigde.

EYKMAN was er zóó zeker van, mij verpletterd te hebben, dat hij vol overmoed uitriep: „ik gun VAN DIEREN gaarne het laatste woord, waarop hij steeds „zoo zeer gesteld blijkt te zijn en den goedkoopen triomf zijn pleit te winnen „bij hen, die altijd den laatsten spreker gelijk geven”.

De ambtenaar met verlof scheen zich niet te kunnen voorstellen, dat ik meer te doen heb dan over beri-beri te schrijven; immers, hij achtte zich reeds na enkele weken gerechtigd om uittartend en zegevierend uit te roepen: „ik wacht altijd nog op VAN DIEREN'S . . . aanval”.

Onlangs verzocht ik den Hoofd-Redacteur plaatsruimte voor mijn verweerschrift, maar deze opperde verschillende bezwaren; hij vond mijn stuk niet „overtuigend”; meende, dat de plaatsruimte, die er voor afgestaan moest worden, „verloren” zou zijn; ik had gesproken van „een recht op antwoord” en hij schreef terug: „dat recht is maar zoo zoo”.

Die laatste uitdrukking verbaasde mij het meest; Prof. STRAUB had aan EYKMAN gelegenheid gegeven mij op de beleedigenste wijze uit te dagen; en desniettegenstaande wilde hij betwisten, dat ik daardoor het recht zou verkregen hebben om in het *Tijdschrift* aan die uitdaging gevolg te geven!

Het slot van onze schriftelijke gedachtenwisseling was, dat mij plaatsruimte werd aangeboden voor een . . . *ander* artikel, maar de volgende, merkwaardige clause werd er aan toegevoegd: „zulk een stuk te schrijven, „zóó dat ik het kan opnemen, ligt buiten uw temperament”.

Bijgeval ik bleef volharden bij mijn verlangen, dan zou de Hoofd-Redacteur de beslissing overlaten aan de Redactie-vergadering.

Welnu, bij meerderheid van stemmen heeft zij uitgemaakt, dat mijn artikel niet zal opgenomen worden.

Daar ik niet van plan ben nieuwe artikelen te schrijven met terzijdestelling van mijn temperament, heb ik besloten gebruik te maken van de groote

ruimte *buiten* het *Tijdschrift*, waarover geen Redactie ter wereld iets te zeggen heeft; en hoop, dat Gij een uurtje zult kunnen vinden om mijn antwoord te lezen op de vraag: Begripsverwarring of Erger?

Weest vooral op Uw hoede, want — volgens EYKMAN — ben ik „een onbetrouwbare gids en gevaarlijk tevens, omdat ik met een aplomb optreed, „waardoor menigeen misleid wordt”; ik „oefen suggestie uit op groote schaal”; „doe de feiten geweld aan, en dring mijn lezers in *mijn* richting, zonder hen „in de gelegenheid te stellen vrij en onbevangen te oordeelen”; enz.

Weest dus op Uw hoede; maar . . . verbaast U tevens, dat EYKMAN . . . „zoo gaarne het laatste woord gunde” aan zulk een gevaarlijken tegenstander!

Uit het feit, dat de meeste redacteuren mijn artikel niet wenschen op te nemen, zal wellicht een enkele afleiden, dat het niet lezenswaardig is.

Wie zóóveel autoriteitsgeloof bezit, kan gemakkelijk daarvan genezen worden: In 1887 en 1888 wilde niet één der redacteuren iets hooren van een verband tusschen beri-beri en de rijstvoeding der gouvernements-kostgangers; thans is er waarschijnlijk niet één onder hen te vinden, die dat verband nog zou durven loochenen. Het zou dus ook kunnen zijn, dat die zelfde redacteuren met algemeene stemmen tot plaatsing besloten hadden, als hun 10 jaren bedenktijd gegeven waren. Let wel, collega's, ik zeg: „het zou kunnen gebeuren”; *mée* beweer ik voorzichtigheidshalve *niet*.

Uw Dw. Dr.

E. VAN DIEREN, *Arts.*

BEGRIPSVERWARRING OF ERGER?

*Aan den Hoofd-Redacteur
van het
Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde.*

De Febr., Maart- en Aprilnummers van het *N. T. v. G.*, jaargang 1898, bevatten een reeks van artikelen, geschreven door den toenmaligen Directeur v. h. Lab. te Weltevreden, Dr. C. EYKMAN, thans Hoogleraar te Utrecht. Die artikelen moesten blijkens de opschriften handelen over „beri-beri en voeding”, maar ze handelden veel meer over mijzelf: voor alles wat leelijk was, werd ik uitgemaakt.

Omstreeks dienzelfden tijd vloeiden nog 7 meer of minder onwelwillende artikelen uit andere pennen. Door telkens naar elkander te verwijzen, maakten mijn 8 bestrijders het mij zeer moeilijk ieder van hen afzonderlijk te beantwoorden; ik besloot derhalve hen tesamen te woord te staan in een boek getiteld: „Over Beri-Beri en Begripsverwarring; een bijdrage tot de kennis der hedendaagsche schijngeleerdheid,” dat binnenkort naar den drukker gaat.

Daarmede zag ik niet af van mijn . . . recht: in het *N. T. v. G.* te protesteeren tegen de vele onjuistheden en beleedigingen, die EYKMAN zich veroorloofde. Welnu M. d. R., vergun mij thans daarvan gebruik te maken.

Wie de meeningen zijner tegenstanders verkeerd weergeeft, ver-
beurt het recht om mee te praten. EYKMAN, die niets liever zou willen
dan dat mij de mond gesnoerd werd, beijverde zich dan ook mij tot
een „citaatverminker” te verlagen. 'K beken gaarne, dat ik zijn
meeningen niet altijd in zijn eigen bewoordingen heb weergegeven;
'k liet wel eens een overtollige uitdrukking weg en gebruikte ook
wel eens een synonieme uitdrukking. Dat daardoor niet aan de waar-
heid te kort gedaan werd, zal blijken uit de volgende voorbeelden:

Citaatver-
minkingen?

Één, die een standpunt blijft inne- men, zonderonderzoek geen aanleiding af te een meening te hebben!

I. In 1889 schreef EYKMAN: „Wij vonden ook gedurende het wijken van het standpunt, dat beri-beri zeer waarschijnlijk een infectie-ziekte was”.

In „Beri-Beri een Rijstvergiftiging” schreef ik: „EYKMAN vond echter nog geen aanleiding af te wijken van de meening, dat beri-beri zeer waarschijnlijk een infectie-ziekte is!”

Mijn bestrijder heeft het van belang gevonden mede te deelen, dat ik „meening” schreef in plaats van „standpunt”.

Tot dusver had ik steeds gedacht, dat men geen standpunt kon blijven innemen zonder een meening te hebben. Dien regel schijnt hij te willen bevestigen door zelf als uitzondering te gaan fungeeren.

II. Den 29sten Mei 1897 kwam er het hooge woord bij hem uit „de aard der rijstvoeding oefent een overwegenden invloed uit op het al of niet vóórkomen der beri-beri”.

Sedert 1887 was datzelfde op verschillende manieren bij herhaling door mij gezegd. Altijd wees ik er met nadruk op, dat niet *alle* rijst bij mij onder verdenking stond, maar *sommige* rijst.

Bovenstaande woorden haalde ik eenige malen letterlijk aan, maar ééne keer (o jammer! o ongeluk!) liet ik EYKMAN zeggen, dat „de rijstvoeding een overwegenden invloed uitoefent op het ontstaan der ziekte”.

Toen waren de poppen aan 't dansen!

„De aard der” was weggelaten, en in plaats van „al of niet vóórkomen” stond er . . . „ontstaan”! Met vette en cursieve letters deed EYKMAN daarvan den volke kond.

Wie EYKMAN letterlijk blz. 305 N. T. v. G. 1897: hij zelf — ja heusch, EYKMAN zelf — naschrijft, is een ... citaat- verminder. Om dezen bestrijder naar waarde te doen schatten, verwijs ik naar „Welk een overwegenden invloed de voeding (zonder „aard der”!) heeft op het ontstaan (let wel: „ontstaan”!) der ziekte blijkt nog daaruit, dat, enz.

Toen ik hem *dezelfde* uitdrukkingen liet bezigen, toen dorst hij mij . . . citaatverminder noemen!

M. d. R., men verlangt bij voortduring, dat ik zoetsappig zal zijn en blijven; is dat niet wat veel gevergd?

III. In zijn jaarverslag over 1896 schreef de Directeur van het Lab. te Weltevreden omtrent de polyneuritis, die bij kippen ontstaat na het gebruik van geheel-gepelde rijst. Hij verdiepte zich in gissingen, hoe deze ziekte tot stand zou komen, en liet zich aldus uit:

„Men zou kunnen blijven vasthouden aan het denkbeeld van een *spontane* infectie-ziekte, die alléén hoenders aantast, welke op een bepaalde wijze gevoederd worden, *zonder dat het voedsel hierbij een andere rol vervult dan die van een praedispositie voor de ziekte te voorschijn te roepen*. Dat zulk een hypothese waarschijnlijk klinkt,

zal echter wel niemand kunnen beweren, die rekening houdt met de uitkomsten onzer proeven".

Welnu, de bedoeling dezer gecompliceerde zinnen heb ik indertijd het best meenen weer te geven door ze te ontdoen van de overtoolligheden, dat zijn de *hier* gecursiveerde gedeelten.

a. 't Woord „spontane" liet ik achterwege, omdat het als een Taal- en re- lapsus moest beschouwd worden; infectie-ziekten ontstaan niet „van- dekundige zelf" of „uit eigen beweging". In antwoord daarop deelt EYKMAN ontleed- mee, dat „spontaan" volgens *hem* beduidt, dat *de oorsprong van het vermoede infectie-agens voorshands nog niet kon worden aangegeven*. Hij gelooft dan ook, dat het woord in de aangegeven beteekenis nog niet zoo slecht gekozen was; en ik? Ik blijf er bij, dat hoegenaamd geen kwaad gesticht werd door het weg te laten, want óók in die nieuwerwetsche beteekenis was het . . . *meer dan overtoollig*.

Ware de oorsprong van het vermoede infectie-agens bekend geweest, dan zou EYKMAN immers geschreven hebben „de hoenderziekte is een infectie-ziekte". Dat die oorsprong onbekend was, bleek immers reeds uit de woorden „men zou kunnen blijven vasthouden"!

Door zijne op haarkloverijen gebaseerde insinuatie, dat ik een citaatverminker zou zijn, daardoor dwingt hij mij over taal- en redekunde te disputeeren; en ginds liggen menschen met middelrif-parese en andere helsche klachten!

b. Ook den gecursiveerden bijzin liet ik achterwege, omdat ze Een meer meer dan overtoollig was. Als er sprake is van een *infectie-ziekte*, dan over- die alleen hoenders aantast, welke op een bepaalde wijze gevoederd tollige bij- worden, dan moet die voeding een praedispositie te voorschijn ge- zin. roepen hebben; *dat spreekt van zelf!* En dan behoeft zulks ook niet meer in een bijzin herhaald te worden.

EYKMAN wil het ons anders doen gelooven; hij wijst er op, dat de voeding ook nog een „andere", een „voornamere rol" zou kunnen spelen: „het zetmeelhoudend voedsel zou in het spijsverteringskanaal onder den invloed van micro-organismen chemische veranderingen kunnen ondergaan, waarvan de (of een der) producten als zenuwvergift werken".

„Een infectie dus" — laat hij er op volgen — „een infectie, die door het intermediair van het voedsel tot intoxicatie leidt, voorloopig in het midden latende, of de infectie van buiten afkomstig (geïnfecteerde omgeving) of als auto-infectie op te vatten was".

„Een infectie dus!" Toen ik die woorden las, wreef ik mijn oogen EYKMAN's uit. De hier verkondigde theorie werd in 1889 op blz. 328 deel 30 geheugen *G. T. v. N.-I.* door EYKMAN zelf besproken als . . . *vergifttheorie*. opgefrischt.

Toen hij in 1896 over *infectie* schreef, moest ik kunnen begrijpen, dat de *vergifttheorie* van 1889 bedoeld werd!

Omdat de Schepper mij voor een *dergelijke* scherpzinnigheid behoeft, dáárom meende EYKMAN mij een citaatverminker te mogen noemen!

Vergeefsche pogingen om de terminologie geweld aan te doen. Met dat al is ons gebleken, dat hij het niet al te best vinden kan met de terminologie: In zijn handboek over Bacteriologie schreef GÜNTHER op blz. 140: „Würde der Fall eintreten, dass die in dem Darmlumen auf dem todten Materiale vegetirenden Bakterien giftige Stoffwechselproducte bildeten, die, von den Organen der Darmwand aufgesogen, in den Körper überträten und denselben zur Erkrankung brächten, so würde man nicht von einer „Infection“ reden können, sondern man müsste einen derartigen Vorgang als „Intoxication“ bezeichnen. Zu einer „Infection“ gehört stets, dass die *lebende Substanz* des Körpers von den Mikroorganismen befallen wird, und dass die letzteren sich auf Kosten der lebenden Substanz vermehren”.

EYKMAN dacht er in 1889 net over als GÜNTHER en ieder ander; maar in 1898 verkondigde hij eene geheel andere meening: het gold dan ook niets meer of minder dan VAN DIEREN tot citaatverminker te verlagen! Pour besoin de la cause noemde hij infectie, wat altijd intoxicatie geheeten had!

Even vergeefsche pogingen om de geschiedenis te verkrachten. V. De onlangs benoemde Hoogleeraar, schreef in 1889 *G. T. v. N. I.* blz. 76: „de ongelijke verspreiding der ziekte, zoo mede het voorbijgaand optreden in epidemiën, terwijl toch overal en telken jare dezelfde omstandigheden van levenswijze en voeding wederkeeren, leidden er toe, om deze als vermoedelijke ziekteoorzaak uit te sluiten”; m. a. w. zelfs het *vermoeden*, dat de ziekteoorzaak in de voeding zou gelegen kunnen zijn, achtte hij *uitgesloten*.

Hij onderzocht dan ook *niet* de voeding; maar wèl zocht hij naar bacteriën in het *bloed*.

Wie daaruit zou willen besluiten, dat EYKMAN toentertijd de beteekenis der voeding onderschatte, die is „te dwaas” en tevens „een citaatverminker”!

VI. EYKMAN zag in 1889 bij kippen een ziekte ontstaan „die in menig opzicht overkomt vertoonde met beri-beri; de klinische verschijnselen bestonden hoofdzakelijk in parese resp. paralyse der willekeurige spieren, te beginnen met die der onderste extremiteiten en gepaard gaande met dyspnoe, cyanose; het path.-anat. onderzoek leverde als voornaamste en zoo goed als constante afwijking op degeneratie der periphere zenuwen. Ook werd er zeer constant hydropericardium gevonden; steeds was er emaciatie, zoowel van spieren als van vetweefsel; in vele gevallen was een vermeerderde vochtigheid aan de binnenvlakte der afgestroopte huid en aan de oppervlakte der spierfasciën met name aan de onderste extremiteiten niet te miskennen”.

Welnu, deze ziekte mocht volgens EYKMAN *niet geïdentificeerd worden met beri-beri*.

„De aetiologie gaf den doorslag”.

Deze leerde met zekerheid, „dat de oorzaak der kippeziekte gebonden is aan de voeding met gekookte rijst”.

En zulks gaf den doorslag om haar niet op één lijn te stellen met beri-beri. Er waren immers — volgens EYKMAN — geen feiten bekend, die er toe drongen de beri-beri zoo onmiddellijk in verband te brengen met de voeding *als het geval bleek te zijn bij de polyneuritis der kippen*; er waren dus geen feiten bekend, die er toe drongen de oorzaak van de ziekte der gouvernements-kostgangers „gebonden te achten aan het eten van de rijst”, welke hun zoo ruimschoots verstrekt werd!

M. de R., zoo gij daaruit zoudt willen afleiden, dat mijn bestrijder toentertijd den invloed der rijstvoeding op het ontstaan van beri-beri onderschatte, dan zijt gij „te dwaas”, en evenals ik „een citaatverminker”, dan doet gij „een legende” ontstaan.

VII. „Als proef op de som zien wij een door rijstvoeding ziek gemaakt dier door voeding met vleesch en aardappelmeel herstellen” — aldus schreef EYKMAN op blz. 107 van zijn jaarverslag 1895.

Wie met mij van meening is, dat het hier *niet* een uitsluitend vleeschdiët betreft, die is ook alweer een citaatverminker.

Mijn bestrijder is zoo vrij op blz. 282 *N. T. v. G.* 1898 te durven schrijven: „VAN DIEREN ziet gemakshalve maar over het hoofd, dat het bij de kippen een uitsluitend vleeschdiët gold, hetwelk bij zieke menschen natuurlijk allerm minst is vol te houden”.

Ergo, wie vleesch en aardappelen eet, eet — volgens EYKMAN — uitsluitend vleesch!

M. d. R., als deze geleerde niet was Hoogleeraar en ex-Directeur van het Laboratorium te Weltevreden dan liet ik hem praten. Door zijn titels voel ik mij verplicht rekening te houden met wat hij ten beste geeft. Niet iedereen beschikt over tijd en lust om de litteratuur op te slaan, ten einde na te gaan of hij wel recht heeft te schrijven, zooals hij doet; en de meesten zijn zelfs gemakzuchtig genoeg zich neer te leggen bij alles wat een drager van klinkende titels uit zijn pen durft te laten loopen.

Nog aan meer *dergelijke* „citaatverminderingen” heb ik mij schuldig gemaakt. In het boek, handelende over „Beri-Beri en Begripsverwarring”, worden ze *alle* toegelicht.

Waarom *alle*? hoor ik U vragen; en Gij herinnert mij tevens aan het bekende: „des Guten nicht zu viel”.

Helaas M. d. R., ik moet wel. EYKMAN houdt er een eigenaardige taktiek op na; als ik het minste of geringste verzwijg, dan is dat voor hem een reden om te zeggen: VAN DIEREN negeert stelselmatig wat niet in zijn kraam te pas komt (zie blz. 286 *N. T. v. G.* 1898).

Met deze woorden wil hij mij tot een dom en slecht individu verlagen, want wie de wetenschap tracht tegen te houden in haren loop, door aldus te handelen, die mag niet anders betiteld worden.

Tot in 1897 toe zweeg *hij* over *alles*, wat *ik* schreef. Ik vraag: Deed hij zulks, omdat het hem niet in zijn kraam te pas kwam? Let wel, M. d. R., — ik *vraag* slechts.

O zeker, 't is een eigenaardige bestrijder! Als ik antwoord, dan voegt hij mij toe: „VAN DIEREN denkt, dat spreken goud is en zwijgen zilver”; en als ik op een lijvig artikel — waaraan hij zelf, *als ambtenaar met verlof*, vele maanden gewerkt heeft — binnen vier weken nog geen antwoord klaar heb, dan roept hij uitdagend: „Ik wacht altijd nog op VAN DIEREN's „elfden aanval”.

(Bij dat woordje „elfde” door hemzelf „aangehaald”, moet om bekende redenen gegrinnikt worden; ik deel U dat mee, omdat de geestigheid U wellicht ontgaan zou).

Citaatver- EYKMAN heeft zeer veel omtrent mijn persoon geschreven en *heel*
minking op *weinig* omtrent mijn werk: toen hij het laatste deed, maakte hij zich
groote
schaal. schuldig aan citaatverminking — op — groote — schaal. Men
oordeele!

Op blz. 133 van „Beri-Beri een Rijstvergiftiging” staat:

Wanneer het juist is, dat (half-gepelde) rijst, ook bij den mensch, *niet zoo licht tot zenuwontaarding aanleiding geeft* als (geheel gepelde), dan mag daaruit niet geconcludeerd worden, dat (half-gepelde) rijst een geschikt voedsel is, om bij den mensch de reeds bestaande zenuwontaarding *spoedig en zeker te genezen*”.

EYKMAN veroorloofde zich op blz. 294 *N. T. v. G.* 1898 te schrijven:

VAN DIEREN's betoog komt hierop neer, dat als half-gepelde rijst zenuwontaarding kan *voorkòmen*, daaruit nog niet volgt, dat zulk voedsel de reeds bestaande zenuwdegeneratie kan *genezen*”.

Er behoeft slechts weinig oplettendheid toe om te bemerken, dat EYKMAN bij het weergeven van mijne meening twee kolossale vergissingen maakt (ze zijn door cursiveeringen aangegeven). *Zij raken het hart van de kwestie.*

Niet minder kenschetsend is de volgende verminking: op blz. 288 *N. T. v. G.* schrijft EYKMAN, dat ik „uit min of meer betrouwbare bronnen” zou meegedeeld hebben, dat o. m. het *ras* invloed uitoefent op het optreden van *kriebelziekte*.

Daaromtrent is geen woord te vinden in mijne geschriften!

Wèl heb ik — in tegenstelling met wat anderen schreven — *betwijfeld*, dat het *ras* invloed zou uitoefenen op het optreden van . . . *beri-beri*, maar over den invloed van het *ras* op het optreden van *kriebelziekte* is niet gekikt.

Wel heb ik *andere* factoren vermeld, die op dit lijden van invloed bleken (leeftijd, geslacht, gemoedsgesteldheid, weersgesteldheid, toestand van den bodem, nevenvoeding); mijne mededeelingen daarom-

trent ontleende ik aan TAUBE, WALDSCHMIDT, SALERNE-DUHAMEL WEGNER, HENSLER, KRYSINKI, KOBERT, TUCZEK, GRÜNFELD.

Als EYKMAN van *hen* durft te spreken als van . . . „min of meer betrouwbare bronnen”, dan mag ik er inderdaad trotsch op zijn, dat hij *mij* een . . . „onbetrouwbaren en gevaarlijken gids” noemt.

De ex-Directeur beschuldigde mij, dat ik „jaren lang als ontdekker geposeerd zou hebben”. Wie van ons beiden poseerde als ontdekker?

Parlementair gesproken — is dat de grootste . . . onjuistheid, die ooit bedacht had kunnen worden.

Reeds in 1888 noemde ik mijn voorgangers op (Nogmaals de beri-beri-quaestie, blz. 27 en 53). *Geen* geschrift is er sedert door mij gepubliceerd, waarin niet te kennen werd gegeven, dat ik mijn stelling „aan anderen” ontleend had.

Eenige malen herdacht ik hunne namen „met eerbied” (Beri-Beri een Rijstvergiftiging, blz. 130; Kanttekeningen, blz. 136). In het *G. T. v. N.-I.*, jaargang 1897, 6de afl., deel 37, staat, dat ik mij „gelukkig gevoel de denkbeelden mijner voorgangers te hebben mogen ontwikkelen”, en verder: „*ik deed niets anders dan bewijzen bijeen brengen voor eene stelling, die door anderen opgeworpen was*”.

Tòch durft EYKMAN te schrijven, dat ik jaren lang als ontdekker geposeerd heb!

Éénmaal — 't is waar — heb ik het woord „ontdekking” gebezigd. 'T was in een gelijkenisje. 'K had het over „een industrieel, wien men zijn ontdekking afhandig maakt”, maar ook over „een schilder, die zijn werk terug vindt, voorzien van andermans handteekening”.

Evengoed had ik voorbeelden kunnen ontleenen aan handel, landbouw, sport enz.

Met dat gelijkenisje trachtte ik EYKMAN te schetsen: de ideëen, welke ik ontwikkeld had, na ze van de voorgangers te hebben overgenomen, die ideëen trachtte hij immers met kleine wijzigingen uit te geven als oorspronkelijke uitingen van zijn eigen vernuft!

Hij heeft het gelijkenisje niet begrepen.

„VAN DIEREN poseerde als ontdekker” — zoo concludeerde hij er uit; even goed had hij kunnen zeggen, dat ik mijzelf voor een schilder uitgaf. Nog dwazer is zijn conclusie, omdat ik *één regel* tevoren gesproken had van mijn . . . *vele voorgangers*!

Wie een put graaft voor een ander, valt er zelf in. Dat dit spreekwoord waarheid bevat, zal ik hier ter plaatse bevestigen:

EYKMAN schreef: „De wetenschap van de beteekenis der voeding met half-gepelde rijst is uitsluitend te danken aan het experiment, en zal ook, gelijk reeds met de hoenderziekte geschiedde, ten aanzien van de beri-beri door het experiment nader moeten worden gestaafd. Op dien weg heb ik geen voorgangers gehad en het zou een ijdel vertoon van nederigheid geweest zijn, als ik de namen genoemd had van al degenen, die de voeding in het algemeen of de rijst in het

bijzonder beschuldigd hebben direct of indirect de oorzaak der beri-beri te zijn”.

Welnu, *tegen beter weten in* schreef hij aldus :

Eenige
voorgangers
VAN EYKMAN:
SIMMONS. Reeds in 1880 heeft SIMMONS attent gemaakt op het feit, dat in Japan, waar de beri-beri een volksziekte is, de rijst gegeten wordt geheel ontdaan van haar omhulsels, en in overeenstemming daarmede zei ik dan ook in 1888, dat de onderzoekers o. m. „*het pellen der rijst niet uit het oog mochten verliezen*” (Nogmaals de Beri-Beri-Kwestie, blz. 79).

EYKMAN noemt dat een „los gezegde”.

Waarom los?

Omdat *hij* het zegt? Is *dat* voldoende? vraag ik.

VAN DEN
DRIESSCHE. Ook VAN DEN DRIESSCHE was een voorganger van EYKMAN. Deze schreef in de Sumatra-Courant van 22 Maart 1887, dat het hem gelukt was o. m. bij *kippen* door middel van Gouvernementsrijst een ziekte te weeg te brengen, die op beri-beri geleek. Deze mededeeling werd in alle Indische bladen overgenomen, en ook werd ze, den 4en Juni van hetzelfde jaar mondeling verstrekt aan de beri-beri-commissie (P. en W.), waaraan Dr. EYKMAN als assistent was toegevoegd. In 1889 kwam deze laatste *toevallig* (het woord is van hem zelf) tot de ontdekking, dat bij *kippen* een op beri-beri gelijkende ziekte ontstond na voeding met gekookte rijst; in 1898 ging de ex-assistent nog een stapje verder door te beweren, dat hij „*van den aanvang af als zelfstandig onderzoeker geheel zijn eigen weg gegaan was.*” (N. T. v. G. blz. 580, 1898).

Nog een paar andere voorgangers wil ik herdenken: in de Annual Reports on H. M. Colonial Possessions, 1885 en 1886 lezen wij op blz. 211.

IRVING. „The natives of Birma, I am informed, do not eat such machine-pounded (Rangoon-) rice; and in the Settlements and in the native countries such rice is commonly considered to be unwholesome, and it appears to be not altogether improbable, that the pellicules of the rice, which are lost through such cleaning, may contain a large proportion of the more valuable constituents of the grain”.

De Schrijver van deze merkwaardige regels was de Resident-Councillor IRVING, evenals v. D. DRIESSCHE een leek.

Dr. EYKMAN heeft diens mededeeling onder de oogen gehad. Op blz. 246 van het N. T. v. G. 1898, ontleende hij immers dááaraan het feit, dat in de gevangenissen van de Straits-Settlements, „machine-pounded Rangoonrice” verstrekt werd; maar de zinnen, die ik zoo-even aanhaalde, en die in dezelfde alinea te vinden zijn als het genoemde feit . . . ze werden verzwegen.

In de *Deli-Courant* van 20 April 1887 schreef de Heer v. STADEN ^{v. STADEN}
TEN BRINK, dat bij de soldaten in Atjeh een sterk wantrouwen ^{TEN BRINK.}
heerschte jegens de hun verstrekte rijst; hij wees er op, dat de
inlandsche soldaten, die in de kampongs gewoon zijn hun eigen rijst
te nuttigen, in de kazerne gekomen, dikwerf na twee, drie maanden
leveranciersrijst te hebben gegeten, de beri-beri kregen, en hij zag
daarin een vingerwijzing voor onze machthebbenden om te zorgen,
dat de soldaten het voedsel behielden, dat hen in de kampongs ge-
zond deed blijven.

Deze gedenkwaardige woorden werden in verschillende Ind. bladen
overgenomen, o. a. in de *Sumatra-Courant* van 14 Mei 1887.

Voorzeker, EYKMAN loopt gevaar uitgelachen te worden: hij be-^{EYKMAN liet}
weerde immers „van den aanvang af geheel zijn eigen weg te zijn ^{zich niet in-}
gegaan”. Hij liet zich niet influenceeren, „óók niet door het geschrijf ^{fluenceeren!}
van den Heer VAN DIEREN uit die dagen of later”, Hij vond daarin,
„te weinig onvervalschte en oorspronkelijke wetenschap om er zich
lang mede bezig te houden”.

Ik zou dus de wetenschap vervalscht hebben! Waarmêe? ^{VAN DIEREN}
vraag ik. Dat mijn beleediger dit groote woord toelichte, niet met ^{een...verval-}
woordenzifterijen, maar wèl met sprekende feiten! ^{scher der}
^{wetenschap?}

Mijn wetenschap was niet „oorspronkelijk!” Eilieve heb ik ooit ^{Oorspronke-}
gezegd van wèl? Wien was het gegeven oorspronkelijke wetenschap ^{lijke weten-}
te leveren? ^{schap:}

La science n'est nulle part le fait d'un seul homme; tout progrès ^{EYKMAN.}
s'établit par degrés, insensiblement; avant de se montrer avec éclat,
toute découverte est constituée lentement par fragments; il convient
en conséquence de rapporter à chacun de ceux, qui l'ont échelonnée,
une part dans la découverte, — zoo schreef, in 1842, VELPEAU de
beroemde Fransche chirurg.

En EYKMAN schreef in 1898: „de wetenschap van de beteekenis
der voeding met half-gepelde rijst is uitsluitend te danken aan het
experiment en zal ook, gelijk reeds voor de hoenderziekte geschiedde,
ten aanzien van de beri-beri door het experiment nader moeten worden
gestaafd. Op dien weg heb ik geen voorgangers gehad en het zou
een ijdel vertoon van nederigheid zijn geweest, als ik de namen ge-
noemd had van al degenen, die de voeding in het algemeen of de rijst
in het bijzonder beschuldigd hebben, direct of indirect de oorzaak der
beri-beri te zijn”.

Deze zinnen meen ik te mogen beschouwen als niet-nederige blijken
van ijdelheid. Voorwaar, voorwaar, wie een put graaft voor een ander,
hij valt er zelf in.

Aan het slot van mijn meergenoemde kantteekeningen voegde ik
EYKMAN toe:

„Verloochen niet!” „Erken de groote verdiensten uwer *vele* voorgangers!”

Parlemen- En toch durft *hij* te schrijven, dat *ik* getracht zou hebben voor
taire be- een ontdekker door te gaan.
oordeeling.

Nog eens: dat is — parlementair gesproken — de grootste . . . onjuistheid, die hij ooit had kunnen bedenken”.

Nog aan meer euvel daden heb ik mij schuldig gemaakt.

Critisch- Jaren lang zou ik als „onderzoeker geposeerd” hebben. Dat ik een
historisch onderzoeker zou *zijn*, schijnt hij derhalve te betwijfelen. (Dr. FISCHER
onderzoek . uit Soerabaya maakt het nog erger; deze schreef: „VAN DIEREN
geen onder-
zoek? *arbeidt niet*”).

Wat een kortzichtigheid!

Omdat ik de wetenschap meen te kunnen dienen zonder zelf zenuw-
vezelen microscopisch te bekijken, zonder zelf een paar kippen met
rijst te voederen, daarom zou ik geen onderzoeker zijn!

Hij die verschillende feiten — op verschillende tijden en plaatsen,
door verschillende mensen met behulp van verschillende methoden
geconstateerd — verzamelt en verwerkt, om na te gaan, welke van
al de getrokken conclusies de juiste moet zijn, — hij onderzoekt niet,
hij *werkt* niet; critisch-historisch onderzoek is geen onderzoek, geen
werk zelfs; die er zich mede onledig houdt, is een nietsdoener!

Wie „po- Ook zou ik jaren lang als „wegwijzer geposeerd” hebben! EYKMAN
seert” er als voegt er aan toe: „VAN DIEREN heeft een ouden wegwijzer nieuw
wegwijzer? geverfd met wat schreeuwend en kleuren, zie daar alles”.

Zelf heb ik van den beginne af bij herhaling gezegd, dat de weg,
dien ik wees, te voren door anderen was aangegeven. Men had dus
de beeldspraak gerust aan mijzelf mogen overlaten.

Die weg werd echter bijna door niemand meer bewandeld. In de
jaren 1882--1888 sloeg men zoo goed als geen acht op het verband,
dat tusschen voeding en beri-beri bestaat; wèl werd er naar bacteriën
gezocht, die uit den *bodem* afkomstig, met de ingeademde *lucht* in
het lichaam en verder in het *bloed* zouden geraken. EYKMAN deed
daar zelf aan mede. De oude wegwijzer wees een anderen kant
uit: „let op de voeding, speciaal op de rijstvoeding”, dat stond er
op te lezen; maar . . . omdat het niet duidelijk genoeg was voor
allen, heb ik hem een kwastje gegeven; toen dat niet voldoende
hielp, heb ik hem met schrille kleuren geverfd; en eindelijk ben ik
er bij gaan roepen: dezen kant moet het uit. . . Ten slotte is
EYKMAN dan ook dien kant uitgegaan, met het resultaat, dat in 1897
het hooge woord er uitkwam: „de aard der rijstvoeding is van over-
wegenden invloed op het al of niet vóórkomen der ziekte”.

Het komt mij wenschelijk voor, de beeldspraak toe te lichten door
een duidelijke tabel.

In 1887 wekte ik op tot het nemen van proeven op dieren ten einde na te gaan, of door middel van één of andere rijst, verschijnselen konden opgewekt worden, gelijk aan die, welke zich bij beri-beri vertoonen (critiek op PEKELHARING's beweringen, blz. 9).

In 1888 werd de kwestie aangevoerd, of zich bij dieren ook de nadeelige gevolgen zouden doen gevoelen als hun de rijst rauw verstrekt werd (Nogmaals de Beri-Beri-Kwestie, blz. 67).

In 1888 schreef ik, dat de beri-beri-onderzoekers de volgende factoren „niet uit het oog mochten verliezen”: (blz. 78 en 79 d. t. p.) het pellen der rijst;

het bewaren, het vervoer, den ouderdom der rijst.

In 1888 achtte ik het niet uitgesloten, dat van Chineesche en Siameesche rijst meer nadeel kon verwacht worden dan van Javarijst (Nogmaals de Beri-Beri-Kwestie blz. 27).

EYKMAN kwam in 1889 toevallig (zie boven) tot de ontdekking, dat bij kippen polyneuritis ontstond na voeding met de gekookte rijst uit het Hospitaal te Weltevreden.

Het eerste, wat EYKMAN in 1889 deed, was zulks na te gaan. Hij kwam toen tot een negatief, maar in 1895 tot een positief resultaat.

EYKMAN, die „steeds zijn eigen weg ging en zich niet in het minst liet influenceeren door VAN DIEREN's geschrift, zag in 1895, ook het belang daarvan in; hij constateerde toen, dat de kippen vrij bleven van polyneuritis, zoo hun de rijst half-gepeld verstrekt werd.

In 1896 ging VORDERMAN hetzelfde na bij menschen, en het bleek, dat in de gevangenissen, waar half-gepelde rijst gegeten werd, de ziekte bijna geen enkel slachtoffer had gemaakt.

Ook aan deze factoren werd eenige (niet genoeg!) aandacht gewijd: in 1895 voor de kippen (EYKMAN), en in 1896 voor de menschen (VORDERMAN).

In 1897 is gebleken, dat de sterfte in de gevangenissen, waar geheel-gepelde uitheemsche rijst gegeten werd, meer dan dubbel zoo groot was, dan daar waar geheel-gepelde inheemsche rijst gegeten werd.

In 1887 doelde ik er reeds op, dat aan de gouvernements-kostgangers wel eens *uitheemsche* rijst verstrekt werd, in plaats van duurdere *inheemsche* (blz. 6, Critiek op PEKELH.'s beweringen).

Van den beginne af wees ik op het groote nut van z. g. Europeesche schafting.

Reeds in 1888 verdiepte ik mij in gissingen, of en waarom de eene diersoort *wél* en de andere *niet* de zenuwontaardende werking van sommige rijst zou ondervinden; daarbij werd gedacht aan den verschillenden toestand van het *darmkanaal* bij verschillende dieren. (Nogmaals de Beri-Beri-Kwestie, blz. 67, 72).

Van den beginne af gaf ik te kennen, dat rijst, *als zoodanig*, niet bij mij onder verdenking stond, maar wel de rijst, *als draagster van een vergift*.

Dat vergift zou moeten ontstaan „voor of na den oogst, onder invloed van cultuur, wijze van oogsten of bewaring, door bacteriën of andere organismen of hoe dan ook” (blz. 26. Nogmaals de beri-beri-kwestie 1888).

Ook gaf ik de mogelijkheid toe,

In 1897 is zulks officiëel bevestigd; en EYKMAN zal het niet durven tegenspreken.

EYKMAN constateerde in 1895, dat bij kippen de polyneuritis zich niet vertoonde, zoo deze met vleesch werden gevoed, of als het amylum door andere koolhydraten werd vervangen; hij zag dan zelfs de reeds uitgebroken ziekte weder wijken.

„Als proef op de som zien wij een door rijstvoeding ziek gemaakt dier door voeding met *vleesch* en *aardappelmeel* herstellen”.

In 1895 deed EYKMAN precies hetzelfde.

EYKMAN schrijft in 1898 blz. 292. *N. T. v. G.* „Rijst, *als zoodanig*, veroorzaakt geen beri-beri; er moet een bijzondere factor bijkomen”.

Hij zocht die in een moment, dat „hoogstwaarschijnlijk niet aan het voedsel gebonden zijnde, bij zijn Indische kippen zelden of nooit schijnt ontbroken te hebben, daarentegen bij apen en menschen minder veelvuldig aanwezig is of tot werkzaamheid komt”.

Omtrent dat moment lezen we

dat dit vergift in het darmkanaal niet altijd de voorwaarden zou vinden, noodig om tot werkzaamheid te geraken (blz. 72 en 73 aldaar), en dat deze voorwaarden bij de eene soort van wezens eerder zouden kunnen optreden dan bij de andere, bij het eene individu eerder dan bij het andere.

op blz. 283 N. T. v. G. 1898, dat EYKMAN reeds in 1889 en ook later, om verschillende redenen het meest tot de veronderstelling neigde, dat zich in het darmkanaal van de *kippen* onder den invloed van microörganismen uit het zetmeel een zenuwvergift kon ontwikkelen.

Eerst in 1898 voegde hij daaraan toe, (zie blz. 292) dat het moment hetwelk bij de Indische kippen zelden of nooit schijnt ontbroken te hebben, bij *menschen* (en apen) minder veelvuldig aanwezig is of tot werkzaamheid komt.

Let wel: „Minder veelvuldig!” Ook bij de *menschen* hetzelfde, maar . . . minder veelvuldig. (Met deze woorden plaatste EYKMAN dus voor het eerst de beri-beri op ééne lijn met de polyneuritis der kippen. En in hetzelfde artikel trachtte hij mij bespottelijk te maken, omdat hij meende dat ik de kippeziekte en de beri-beri voor zusjes of broertjes hield.

In een ander laakte hij, wat bij hemzelf beslist aanwezig was).

„VAN DIEREN heeft een ouden wegwijzer nieuw geverfd met schreeuwendere kleuren, zie daar alles”. (EYKMAN).

„Van den 'aanvang af ging ik (EYKMAN) als zelfstandig onderzoeker geheel mijn eigen weg en heb mij niet in het minst laten influenceeren door het geschrift van VAN DIEREN”. (EYKMAN).

Na 10 jaren tegenstribbelens heeft EYKMAN dus toegestemd, dat hij geneigd is de beri-beri bij den *mensch* afhankelijk te stellen van een zenuw-ontaardend meelvergift. Hij stelt zich voor dat het in het darmkanaal uit rijst of andere amylose ontstaat onder den invloed van bepaalde micro-organismen. EYKMAN stapte in het schuitje, dat 11 jaren lang door VAN DIEREN bestuurd werd.

M. d. R. U hebt aan mijn bestrijder toegestaan van mij te zeggen, dat ik . . . „te dwaas” ben. Thans is het mijn beurt mee te delen, wat ik al te dwaas vind.

„Dwaas-
heden”.

In 1889 deelde hij mede (*G. T. v. N.-I.* blz. 76 e. v. v.), dat hij in 1887 en 1888 te Weltevreden 26 malen het bloed van beri-beri-zieke recruten onderzocht had; 5 malen werden daarin fijne, rechte staafjes gezien; het gelukte hem echter in geen enkel geval met voldoende zekerheid uit het bloed bacteriën te *kweken*; „het zou kunnen zijn dat ons waarnemingsveld daarvoor niet gunstig is” — schreef hij.

In het vlak bij gelegen dwangarbeiderskwartier heerschte de beri-beri zonder ophouden; en óók bij het depôt-bataillon traden vele gevallen op! Desniettegenstaande meende EYKMAN, dat het waarnemingsveld niet gunstig genoeg zou zijn!

’K ben zoo vrij daarvan te zeggen, dat het „te dwaas” is.

Op Banka heerschte de beri-beri onder de mijnwerkers; het gelukte EYKMAN „in geen enkel geval” bij het microscopisch onderzoek bacteriën in het bloed *te zien*.

De „fijne, rechte staafjes” waren dus zoek geraakt!

Hij meende dan ook, dat men „niet het recht had deze staafjes als de oorzaak der ziekte te beschouwen”.

Met dit laatste zal iedereen het wel eens zijn.

Toch achtte EYKMAN zich „op grond van analoge waarnemingen bij vele bacteritische ziekten wél gerechtigd tusschen beide een oorzakelijk verband te zoeken!!”

Hij liet er direct op volgen: „Wat ons in de eerste plaats te doen staat, is dus, voort te gaan met het zoeken naar de voorwaarden, waaronder deze micro-organismen kunnen gekweekt worden!!”

Dat *voortgang* gemaakt werd met wat *in de eerste plaats* te doen stond, blijkt uit geen enkel Jaarverslag; evenmin blijkt daaruit, dat EYKMAN zich beijverd zou hebben om te doen, waartoe hij zich *gerechtigd* achtte: *het zoeken naar een oorzakelijk verband tusschen de beri-beri en de zoek-geraakte staafjes!*

Hoewel er sedert 1888 reeds 10 jaar verlopen zijn, heeft hij dááromtrent nooit iets gepubliceerd. Ook dit vind ik dwaas.

Nog meer
„dwaas-
heden.”

Op Banka kon EYKMAN zelfs in *geen enkel geval* bacteriën *te zien* krijgen in het bloed. Als excuus voerde hij aan, dat „de ziekte reeds aan het afnemen was.”

Van het eene negatieve resultaat kreeg het bij uitstek geschikte „terrein” de schuld; het andere werd geweten aan „het afnemen der epidemie”!

Met dat al vond de officiële onderzoeker ook tijdens het onderzoek geen aanleiding af te wijken van het standpunt, dat beri-beri zeer waarschijnlijk een infectie-ziekte is.

Hij was zelfs zoo zeer overtuigd, dat de zoek-geraakte veroorzakers der ziekte zich bevinden moesten in de *kleederen* der lijders en in het *stof* der gebouwen, dat hij een kostbaar middel aangaf om ze daarin te verdelgen.

Daartoe moest het stof der gebouwen *innig vermengd* worden met

de zesvoudige hoeveelheid van een mengsel, bestaande uit $2\frac{1}{2}$ deel zoutzuur, $2\frac{1}{2}$ deel sublimaat en 1000 deelen water; de kleederen moesten met een slapper mengsel gedesinfecteerd worden.

Over de voeding werd niet gerept!

Wie uit dat alles besluiten durft, dat de beteekenis der voeding onderschat werd, die is natuurlijk weer . . . „te dwaas”, die „ontziet de waarheid niet”, die doet „een legende” ontstaan.

De ex-directeur schreef, dat er „dikwijls groote massa's vuil onschadelijk moesten gemaakt worden”. Welnu, het zou *te dwaas* zijn, om zulks te bewerkstelligen op de wijze, die hij aangaf. Als men kwikstaartjes wil vangen, strooit men haa geen zout op den staart, zooals men ons, als kinderen, leerde; en de microorganismen, welke zich in groote massa's vuil bevinden, worden *niet* onschadelijk gemaakt door deze massa's innig te vermengen met de zesvoudige hoeveelheid van een desinfectearend mengsel; zulk vuil wordt verbrand. Dit is eenvoudiger en goedkooper.

Maximale
„dwaas-
heid.”

Ten overvloede schreef hij, dat hetzelfde moest geschieden met het stof, hetwelk zich op de *minder toegankelijke* plaatsen verzamelt! In bijzonderheden verdiepte hij zich niet. Binnenkort zal hij gelegenheid vinden mee te deelen, op welke wijze hij dat *minder toegankelijke* stof *innig vermengen* wilde met de *zesvoudige hoeveelheid* van zijn mengsel; binnen kort — als hij de studeerende jongelingschap moet inwijden in de geheimen van het hoofdstuk „Desinfectie”.

Uit bovenstaande tabel bleek ons, dat EYKMAN 't niet langer heeft kunnen stellen buiten de begrippen, die in 1888 reeds door mij gebruikt werden om mijn standpunt uiteen te zetten: rijst + microorganismen + zenuwont-aardend vergift + darm. *Geen enkel daarvan bleek hij te kunnen missen.*

Rijst +
microörganismen +
zenuwont-aardend
vergift +
darm.

Het eenige verschil, dat er (theoretisch) tusschen ons bleef bestaan, was gelegen in de plaats van samenkomst tusschen de rijst- en de microorganismen. EYKMAN gaf beiden 't rendez-vous *in den darm*; . . . en ik? *Daarbuiten.*

Hoe dichter de menschen bij elkaar staan, hoe heftiger ze dikwijls optreden. „Liever Turksch dan paapsch” riepen de geuzen; „liever een turk dan een geus” dachten de roomschen; en toch volgden beiden éénen Christus!

Iets dergelijks nemen wij waar bij den voor 99/100 bekeerden EYKMAN: hij stuit op een rijstvergift, en . . . tóch vindt hij de „heele rijstvergift-hypothese alleen belangwekkend uit een psychologisch oogpunt, als een merkwaardig staaltje namelijk van auto-suggestie”.

„VAN DIEREN is met zijn rijstvergift in een impasse geraakt” — zoo beweert hij verder.

„In een impasse”! EYKMAN zit met het rijstvergift beklemd *in een darm*! 't Zal hem moeilijk vallen om er met goed fatsoen uit te grappen.

Misplaatste
grappen.

geraken. Er zal een tijd komen, dat hij mij de groote ruimte *buiten* den darm benijden zal.

'K meen hem te mogen herinneren aan 't verhaaltje van Klein Duimpje, die in de koe zat; 't manneke dacht er over na, wat het verkieselijkst zou zijn: den darm te verlaten van voren dan wel van achteren.

't Zal me niet verwonderen, als de ernstige geleerde dit weer een „misplaatste grap” zal noemen. Hij begripte mij wèl: 'k heb geenszins de bedoeling, om grappig te zijn; 'k haak slechts naar duidelijkheid, en door hier en daar een gelijkenisje ten beste te geven meen ik des te beter te kunnen slagen.

Een tegen-
stribbelen-
de volge-
ling.

Hoewel deze bestrijder-volgeling 't niet stellen kon buiten rijst, micro-organismen, zenuwontardend vergift en darm, durft hij toch te schrijven: „zelfs van een gedeeltelijke bekeering tot VAN DIEREN's meening is bij mij allerm minst sprake”; „van den aanvang af ging ik als zelfstandig onderzoeker geheel mijn eigen weg en heb mij niet in het minst laten influenceeren door het geschrijf van den Heer VAN DIEREN uit die dagen (1887) of later. Ik vond daarin steeds te weinig onvervalschte en oorspronkelijke wetenschap om er mij lang mede bezig te houden”.

Zijn optreden herinnert mij aan een componist, die in de meening verkeerde een oorspronkelijk stuk geleverd te hebben, terwijl hij niets anders gedaan had, dan met kleine wijzigingen (die nog verbeteringen moesten blijken!) weergeven, wat hem in de ooren was blijven hangen.

Tot dit krasse oordeel voel ik mij volkomen gerechtigd, na bovenstaande tabel gepubliceerd te hebben. 'K vrees echter, dat EYKMAN zelf uit het aangehaalde gelijkenisje niets anders leeren zal dan dat ik als musicus wil „poseeren”!

Hij vergelijkt *mij* met iemand, die „gewoon is zijn invallende gedachten en gewaande ontdekkingen zonder behoorlijke zelfcritiek in drukinkt om te zetten”; *zich zelf* vergelijkt hij met de „gewissenhafte Arbeiter, die zich scheuen ihre Gedanken zur Markt zu bringen, und die dabei in unverkennbarem Nachtheile kommen” (beide beelden werden aan HELMHOLTZ ontleend); m. a. w. VAN DIEREN, die de beri-beri-candidaten niet wilde laten wachten tot de Directeur van het Laboratorium te Weltevreden *zijn schroom* overwonnen had, hij was een flapuit.

EYKMAN's
schroomval-
ligheid.

In 1888 zocht EYKMAN naar bacteriën in het *bloed* der lijders; hij meende ze buiten het lichaam te kunnen verdelgen door de kleeren te desinfecteeren, en het stof der gebouwen innig te vermengen met de zesvoudige hoeveelheid der boven vermelde oplossing. Dat alles gebeurde uit *pure schroomvalligheid!*

EYKMAN's
voorzichtig-
heid.

Ook de *voorzichtigheid* weerhield hem te doen, wat ik deed; „voorzichtigheidshalve liet ik mij in 1888 niet nader uit over de rol, die

de voeding bij de beri-beri speelt" — zoo schreef hij immers. „Voorzichtigheidshalve" moesten de gouvernements-kostgangers dus geduld oefenen, totdat EYKMAN in 1897 het juiste tijdstip gekomen achtte om te erkennen, dat de aard der rijstvoeding een overwegenden invloed uitoefent op het al of niet vóórkomen der ziekte!

Dat ik de rijst dorst te verdenken de oorzaak der ziekte te kunnen herbergen — 't was niet meer dan . . . een inval van een flapuit ^{EYKMAN als menschen-kenner.}

Alsof zoo iemand jaren achtereen zou strijden voor een *inval*!

Alsof zoo één zich aan tal van onaangenaamheden zou bloot stellen! Om dat te begrijpen, behoeft men zich niet in de kwestie-zelve te verdiepen; dáárvoor is alleen wat menschenkennis noodig; en deze dient ieder medicus te bezitten.

Mijn bestrijder rekent mij „zu den Leuten von engem Gesichtskreise, die sich selbst höchlichst bewunderen, wenn sie einmal einen glücklichen Gedanken gehabt haben oder ihn gehabt zu haben glauben".

Omdat ik hem te verstaan heb gegeven, dat hij voorgangers had, en dat ik mij daaronder meen te mogen rangschikken — omdat ik voor de waarheid opkwam, *dáárom* bewonder ik mij zelf!

Zelfs de beelden en vergelijkingen die EYKMAN kiest, zijn kenschetsend valsch. Hij tracht mij aan te duiden als één, die . . . ereis een gelukkige gedachte meent gehad te hebben. Dat is niet juist: *Elf jaren lang* heb ik *gestreden* voor eene aan *anderen* ontleende gedachte, die *zóó* goed bleek, dat EYKMAN haar ten slotte met een kleine wijziging als zijn eigen gedachte aan de markt trachtte te brengen!

Hij rangschikt mij „unter den Leuten von engem Gesichtskreise": Van uit *Holland* constateerde ik, dat de beri-beri in *Indië* afhankelijk was van de geaardheid der rijstvoeding; van uit *Holland* waarschuwde ik, dat er gouvernementskostgangers waren, die goedkoope *uitheemsche* rijst kregen, terwijl duurderde *inheemsche* voor hen bestemd was; van uit *Holland* zag ik, dat de ziekte het hevigst heerschte, waar zulke onregelmatigheden plaats vonden; en als ik dan beweer, dat het door HELMHOLTZ gebruikte beeld onmogelijk op mij van toepassing kan zijn, dan loop ik gevaar op nieuw te moeten hooren: „VAN DIEREN bewondert zichzelf"!

Ja zeker, als ik mij niet laat uitmaken voor al wat leelijk is, en mij niet in een hoek laat duwen, *dàn* . . . lijd ik aan „zelfoverschatting"! Een andere keuze wordt mij niet toegelaten.

M. de R., voor de *tweede* maal werd in uw blad aan dezen bestrijder gelegenheid gegeven mij een innige op nauwgezette studie gegronde overtuiging te ontzeggen. Voor de *tweede* maal zal ik hem logenstraffen. ^{EYKMAN durft mij een innige overtuiging ontzeggen.}

Hij dorst beweren, dat „VAN DIEREN in 1888 nog niet zoo zeker

was van zijn zaak, als hij in den laatsten tijd wil doen gelooven". Het spijt mij, dat ik de lezers wederom met eenige citaten moet vermoeien.

Den 30sten Sept. 1888 schreef ik, als Chef van het Mil. hospitaal te Willemstad, in het *N. T. v. G.*, blz. 292, de volgende woorden:

„Ik geloof, dat de nieuwe beri-beri-commissie niet anders zal kunnen, dan constateeren, dat er verband is tusschen rijstvoeding en beri-beri”.

Ze zou niet anders kunnen.

Den 30sten Sept. van hetzelfde jaar liet ik mij in het Mil. Gen. Archief nog krasser uit. Op blz. 586 aldaar staat:

„In het Kol. Verslag van 1885 wordt gezegd, dat verbetering en verandering van voeding geen resultaat opleverde. „Proeven zijn genomen, die de overtuiging bevestigden, dat de ziekte in geen verband staat tot de voeding, niet veroorzaakt wordt door onvoldoende voeding en niet wordt voorkomen of bestreden door verandering van voeding”.

Is er ooit iets beslister gezegd geworden? *En toch is het onwaar!*

Ik twijfel niet of Dr. VAN LEENT, de Insp. v. d. G. D. der Zeemacht, lid van de nieuwe beri-beri-Commissie, zal zijn meening dat de beri-beri beteugeld, ja zelfs overwonnen kan worden door verandering van voeding, wel met evenveel kracht van overtuiging en klem van redenen verdedigen, ter plaatse waar zulks thans behoort, als Z.H.E.G. zulks reeds voor eenige jaren deed.

En al bevatten de Kol. Verslagen dan nog zooveel verzeeringen van het tegendeel en al zijn er dan ook nog zooveel menschen, die daaraan geloof slaan, *dan zal toch het verband, dat tusschen voeding en beri-beri bestaat, niet langer genegeerd worden”.*

Niettegenstaande deze nog al kras gestelde uitingen (ook in 1888 werden de vette en cursieve letters gebruikt), desniettegenstaande durft EYKMAN, tot 2 malen toe, te schrijven, dat ik „in 1888 nog niet zoo zeker van mijn zaak was als ik in den laatsten tijd wil doen gelooven”.

Ook zegt hij, dat ik mij de eerste maal tegen deze beschuldiging zou verdedigd hebben door een woord uit *zijn* d. i. EYKMAN's betoog te schrappen!

Wat een klinkklare onzin! 'K verdedigde mij immers door *mijn eigen* woorden aan te halen; de *zijne* konden daarvoor *nooit* in aanmerking komen.

Wat wij binnenkort te wachten hebben. Ziedaar M. de R., welke taktiek EYKMAN er op na houdt tegenover één, die het niet noodig vond te wachten tot de Directeur van het Laboratorium te Weltevreden . . . *zijn schroom* overwonnen had.

Een volgende maal mogen wij nog sterker staaltjes van hem verwachten. Wellicht zal hij dan aan zijn lezers mededeelen:

1°. dat *ik* van 1887—1897 stekeblind geweest ben voor het verband, dat er tusschen rijstvoeding en beri-beri bestaat; en dat *hij* niet ophield met kracht van overtuiging en klem van redenen op dat verband attent te maken.

2°. dat *ik* het was, die in het laatst van 1896 liet drukken: „wij staan tot dusver tamelijk machteloos tegenover de ziekte”; en dat *hij* reeds in 1888 geschreven zou hebben: „de beri-beri kan betoegeld worden door diëetwijziging”.

3°. dat van *mij*, en niet van *heni*, afkomstig is de fameuze raad om het stof der gebouwen (óók het minder-toegankelijke!) innig te vermengen met de zesvoudige hoeveelheid van een mengsel, bestaande uit 2½ zoutzuur, 2½ sublimaat en 1000 gedestilleerd water.

De flapuit had, óók als *zoodanig*, vele voorgangers! Één daarvan was Met welke Prof. v. OVERBEEK DE MEIJER, tot wiens opvolger EYKMAN benoemd titels Prof. is. De afgetreden Hoogleeraar was vroeger Off. v. Gez. bij de Marine. v. OVERBEEK DE MEIJER In het *Geneesk. Tijdschrift van de Zeemacht*, jaarg. 1865, gewaagde en andere hij uitvoerig over „de zeer voorname plaats, die de voeding bekleedt voorgangers in de aetiologie de beri-beri”. O. m. lezen wij daar (blz. 56): „Bij de door EYKMAN vereerd werden. Nederlandsche Zeemacht is de ervaring verkregen, dat er bij het optreden van beri-beri onder deze of gene scheepsbemanning steeds gewezen kon worden op het onmiddellijk voorafgaan van langdurig gebruik der zeeschafting d. i. van zoodanige voeding, waarin rijst en gezouten vleesch de hoofdbestanddeelen uitmaken”.

In het jaar 1898 dorst EYKMAN te schrijven: „uit de bij de Marine opgedane ervaringen hebben wij zelfs niet het recht iets met eenige stelligheid af te leiden omtrent een verband tusschen voeding en beri-beri”.

M. de R., daar staat met andere woorden: de man, dien ik als hoogleeraar moet vervangen, schreef er in zijn tijd ondoordacht op los, evenals VAN DIJEN de flapuit.

O zeker, 't is een troostrijke gedachte, dat ik het niet alleen heb moeten ontgelden. 'K bevind mij in het beste gezelschap! v. OVERBEEK DE MEIJER had destijds vele bondgenooten: POP, REICHE, SACHSE, v. D. KIEFT, VERMEYNE, PRAEGER, v. LEENT, v. D. ELST, SCHUTTE, STEENDIJK en zoo vele anderen; zij dachten er in hoofdzaak evenzoo over als hij, en lieten het niet aan bewijzen voor hunne meening ontbreken.

Thans weten wij, hoe EYKMAN over hen denkt: Zij hadden geen van allen „het recht uit hun ervaringen iets met eenige stelligheid af te leiden omtrent een verband tusschen voeding en beri-beri”; zij waren „lijders aan een vooropgevatte meening.” De voorgangers, de leiders! Hij noemde ze . . . „lijders”!

„Hun voorstelling van den gang van zaken leed doorgaans aan te groote eenzijdigheid” — schreef EYKMAN vervolgens. Hij noemde alles, wat vóór *zijne* en VORDERMAN's onderzoekingen gepubliceerd werd,

EYKMAN's dus ook *hunne* mededeelingen — „voorbarig met het oog op de toen-
edelmoedig-^{heid tegen-}malige gegevens"! Gemoedelijk voegde hij er echter aan toe, dat de
over de eenzijdige voorstelling van den gang van zaken weliswaar „te goeder
voorgangers trouw" geschied was, en dat de voorbarigheid „niet alleen begrijpelijk
maar ook vergefelijk" was!

V. OVERBEEK DE MEIJER — die zich veroorloofde een verband
tusschen voeding en beri-beri aan te nemen, toen EYKMAN en ik
nauwelijks de bewaarschool ontwassen waren — hem wordt voor die
vrijpostigheid „vergifenis" aangeboden. Z. H. G. komt er wel wat beter
af dan ik; wat *mij* betreft, kon immers „moeilijk de gedachte aan
kwade trouw onderdrukt worden". 'K vermoed dus, dat *mij* zelfs
geen „vergifenis" geschonken zou worden al vroeg ik er om.

Nederig-
heid.

Allen, die vóór EYKMAN's en VORDERMAN's onderzoekingen dorsten
te beweren, dat er verband was tusschen rijstvoeding en beri-beri,
zij allen waren . . . „voorbarig"! Let wel M. de R., EYKMAN was
niet ten achteren; *hij* kwam op het juiste tijdstip; nòg correcter:
het juiste tijdstip was er, toen *hij* kwam! En niet *hij*, maar
VAN DIEREN lijdt aan „een groote mate van zelfoverschatting".

Ongerijm-
heden.

EYKMAN schreef:

„De voeding oefent een over-
wegenden invloed uit op het ont-
staan der ziekte" (21 Aug. 1897,
N. T. v. G. blz. 305)

„De aard der rijstvoeding oefent
een overwegenden invloed uit op
het al of niet vóórkomen der
ziekte" (29 Mei 1897, *K. A. v. W.*,
blz. 287 *N. T. v. G.* 1898.

Diezelfde EYKMAN schreef:

„Uit de bij onze Marine opge-
dane ervaring hebben wij zelfs
niet het recht iets met eenige
stelligheid af te leiden omtrent
een verband tusschen de beri-beri
en de voeding". (Blz. 209, *N. T.*
v. G. 1898).

'K wed M. de R., dat U na 't lezen van dit tabelletje, uitroept:
Hoe rijmt zich dàt te samen?

En mijn antwoord luidt, rijmen doet het niet; 't is ongerijmd!

Terwijl de conclusie der marine-artsen juist was, zou geen enkele
van de vele ervaringen, waarop zij die baseerden, den toets der critiek
kunnen doorstaan!

Wie er anders over denkt en er naar handelt, die doet aan „auto-
suggestie" en „suggestie op groote schaal".

Voor dat laatste heeft EYKMAN „een stokje willen steken". De
ervaringen, die in den loop der jaren door onze marine-artsen en
anderen werden meegedeeld, en die door mij gebruikt werden als
bewijzen voor het bestaan van een verband tusschen rijstvoeding en
beri-beri, hij trachte ze alle te ontzenuwen. 'K ben er niet door
afgeschrikt; in mijn boek begin ik weer met nieuwen moed te „sug-
gereeren op groote schaal" O ja M. de R., 'k ben zeker van mijn
succes, èven zeker als toen ik 't in 1887 en 1888 opnam tegen een

anderen Utrechtschen Hoogleeraar, op wiens beri-beri-micrococcen het bekende „versunken und vergessen” van toepassing is gebleken.

Opdat men zich niet al te zeer verbaze over deze innige overtuiging laat ik hier enkele gedeelten van mijn boek volgen:

EENIGE ERVARINGEN, BIJ DE N.-I. MARINE OPGEDAAN.

Hieromtrent heeft EYKMAN vele bladzijden ten beste gegeven. Door den inhoud critisch toe te lichten, zal ik mijn lezers in de gelegenheid stellen om uit te maken, of mijn bestrijder gelijk had, toen hij schreef, dat de critisch-historische methode „averechts” wordt toegepast door . . . mij.

Hij gaf zich in de eerste plaats veel moeite om ons wantrouwend te stemmen jegens de statistieken, welke VAN LEENT omtrent het verloop van de beri-beri bij de zeemacht, publiceerte. Reeds direct na hun verschijnen (1879) had v. D. ELST ze trachten te verbeteren; deze was daartoe in de gelegenheid gesteld door den toenmaligen Chef v. d. Geneesk. Dienst der Zeemacht, Dr. SACHSE. Dat VAN LEENT geen storende fouten maakte, bleek wel het beste dááruit, dat VAN DER ELST tot dezelfde conclusie kwam als hij: „niet ten onrechte wordt het verminderen van het aantal beri-beri-lijders bij de matrozen aan een verbeterd voedingstarief toegeschreven”.

EYKMAN
contra
V. LEENT.

En EYKMAN? Hij erkende immers zelf, dat van 1873 tot 1874 (het jaar van de voedselverbetering) het ziekte-cijfer bij de inlanders „inderdaad gedaald was van 240 tot 51”.

Welnu, wat deed het er dan toe, of de cijfers van v. LEENT wat In het veen
grootter of kleiner waren? Hij kwam immers tot dezelfde slotsom. ziet men op
geen turfje.

Hieronder laat ik de opgaven van v. D. ELST en EYKMAN volgen:

V. D. ELST:	ongeveer 3000 Europeanen; ongeveer 1000 inlanders.					
	1873	20	283			
	1874	3	57			
EYKMAN	1873	16	240			
	1874	2	51			

In 1874 kregen de inlanders — voor zoover ze zich in de wateren van Atjeh bevonden — de helft minder rijst en daarvoor in de plaats: brood, boonen, erwten, meer vleesch enz. De meeste inlanders konden profiteeren van deze gunstige bepaling, want „bijna de geheele Indi-

sche oorlogsvloot was daar toen vereenigd” — zooals EYKMAN zelf volkomen te recht opmerkte.

En tòch trachtte deze criticus op allerlei manieren aan te toonen, dat de verbeterde toestand bij de inlanders niet afhankelijk mocht gesteld worden van het betere tarief.

Achtereenvolgens zal ik de verschillende bezwaren behandelen, die hij tegen de conclusie van v. LEENT en anderen in 't midden bracht.

EYKMAN als
wiskun-
dige.

Ie. bezwaar:

Hij wijst ons op de „betrekkelijk even aanzienlijke daling van het ziektecijfer der Europeanen, *wier voeding niet gewijzigd werd*”.

Bij de Europeanen werd het ziektecijfer ($16\frac{1}{2}$ d. i.) 8 maal kleiner *zonder* voedselverandering; bij de inlanders ($240\frac{1}{51}$ d. i.) nog geen 5 maal kleiner *met* voedselverandering!

Hokus, pokus, passe!

Lezers, de rekenkunstenaar vergat 2 dingen (Gij zult dat zelf reeds bemerkt hebben): hij vergat, dat het niet geoorloofd is om verhoudingscijfers te gebruiken, als het kleine getallen betreft. Gesteld: in 1874 was slechts 1 Europeaan door beri-beri aangetast, dus 1 minder dan werkelijk gerapporteerd werd. EYKMAN zou dan beweerd hebben: 't ziektecijfer werd zonder voedselverbetering ($16\frac{1}{1}$, d. i.) 16 maal kleiner. Dan zou 1 man, die gezond bleef, het ziekte-cijfer $16 \times - 8 \times = 8 \times$ kleiner gemaakt hebben! (zulks herinnert me aan een gynaecoloog in wording, die 1 ovariotomie met gunstigen afloop verricht had, en snoefde op z'n 100 pCt. genezingen)!

Hij vergat ook, dat de sterkte bij de Europeanen ongeveer $3 \times$ zoo groot was als bij de inlanders. Om te vergelijken, had hij daarmede rekening moeten houden als volgt:

Op ongeveer 1000 Europeanen: Op ongeveer 1000 inlanders:

1873	($16\frac{1}{3}$)	6 lijders	240
1874	($2\frac{1}{3}$)	1 „	51

5 = 189! Volgens EYKMAN zou dus een verschil van 6—1, d. i. 5 Europeanen opwegen tegen een verschil van 240—51, d. i. 189 inlanders!!!!!!

5 = 189!!!!!!

De ex-Directeur heeft het door hem vertoonde, nogal doorzichtige, statistisch goochelkunstje niet zelf bedacht. De eer daarvan komt toe aan v. GORKOM, gevangenis-dokter te Bondowoso, *denzelfde*, aan wien hij de indrukwekkende woorden wijdde: „de mensch v. GORKOM moge veranderen, zijn logika blijft bestaan!”

De onvergankelijke logika van EYKMAN en van v. GORKOM leert, dat 5 gelijk is aan 189! Wie spotlacht niet?

(In zijn pas gehouden inauguratie-rede spoorde EYKMAN de studenten aan om vlijtig zijn laboratorium te bezoeken. „Het is de aange-
wezen plaats om U te doordringen van den streng logischen en kri-

tischen geest der experimenteele methode, die uw richtsnoer moge worden voor volgend handelen" — zoo sprak hij).

Voor hen, die het uitgerekende sommetje nog niet begrepen hebben, heb ik een ezelsbruggetje bedacht: de Directeur van het Laboratorium te Weltevreden verdiende ongeveer f 240 per week; hij won aan de whisttafel f 6 per week. Op een kwaden dag behaagde het den fiscus zijn tractement te verlagen tot f 51, en op hetzelfde oogenblik verliet hem de „veine", zoodat hij met kaarten niet meer winnen kon dan f 1. Op den Directeur maakte de mindere winst van f 5 evenveel indruk als de traktementsbesnoeiing van f 189!

(Dr. PIJNAPPEL hechtte in het *Hbl.* eveneens zijn goedkeuring aan het theorema van BONDOWOSO. Nu hij Inspecteur van het Geneesk. Staatstoezicht geworden is, mag hij nog wel eens een paar lessen in de cijferkunde nemen, want anders vrees ik, dat het in Overijssel en Drenthe raar zal toegaan met het epidemisch-verklaren van mazelen, enz.

Een raad
aan Dr.
PIJNAPPEL.

Volgens EYKMAN zou PIJNAPPEL mij „op waardige en ernstige wijze terecht hebben gewezen". Uit pure dankbaarheid geef ik hem mijn welgemeenden raad in ruil).

Hiermede is het eerste bezwaar, dat EYKMAN opperde, voldoende toegelicht.

IIe. bezwaar.

„Bij het beoordeelen der genoemde cijfers (1873 en 1874) moet men met allerhande storende invloeden rekening houden" — zoo klinkt het ons in de ooren, als ware Jantje secuur aan het woord; en vervolgens wordt ons meedegedeeld, dat „in de verslagen van 1878, 1880, 1881 en 1884 geklaagd werd over gebrek aan Officieren van Gezondheid en dat dit gebrek, gepaard aan de talrijke overplaatsingen, welke daarmede verband hielden, maakte dat de volledigheid en betrouwbaarheid der rapporten steeds meer of minder te wenschen overlieten".

Anachro-
nisme.

Maar hemel! Begrijpt EYKMAN dan niet, dat wij het *thans* hebben over de jaren 1873 en 1874, en niet over 1878 en v. v.?

IIIe. bezwaar:

„Nog een andere factor, die een daling van het ziektecijfer, speciaal ook voor dat der beri-beri, kan teweeg brengen, mag niet uit het oog verloren, nl. verscherpte keuring. Daarop werd bijv. in 1874 van hoogerhand aangedrongen, wegens het groot aantal beri-berigeval-
len, dat zich in het voorgaande jaar onder de nieuw aange-
worvenen had voorgedaan".

„Verscherp-
te keuring"
... volgens
de begrip-
pen van
EYKMAN.

Lezers, er is reden om U te verbazen, (zoo Ge dat nog niet verleerd hebt): EYKMAN *zelf* schreef immers op blz. 121 van het Jaarverslag Lab. te Weltevreden, 1895, dat „beri-beri, gelijk bekend is, niet zelden juist de best gevoede, krachtige en jonge individuen aantast".

Bij de verscherpte keuring zal men dus — wil de opponens ge-

lijk hebben met zijn bezwaar — de krachtige, jonge individuen hebben moeten afwijzen!

IVe bezwaar:

„Op de sterfte (die ook daalde) moeten, behalve de verscherpte keuring, vooral ook een gunstigen invloed gehad hebben de op ruime schaal toegepaste evacuaties en afkeuringen, waartoe men telkens overging, wanneer de stand der beri-beri ongunstiger was geworden”.

HOE EYKMAN phantaseert De stand der ziekte was reeds *jaren lang* ongunstig: Op een sterkte van ongeveer 1000 inl. bevonden zich: in 1870 . . . 217, in 1871 . . . 251, in 1872 . . . 211 en in 1873 . . . 283 (240 E.) lijdens. Had EYKMAN gelijk, dan zou men eerst in 1874 tot de conclusie zijn gekomen, dat de stand der beri-beri ongunstiger werd, en dat het noodig was „op ruime schaal te evacueeren en af te keuren!” Hij laat zich al te zeer leiden door zijn phantasie; op blz. 297 *G. T. v. N.-I.* 1880, kon hij gelezen hebben, dat reeds vóór 1874 bij de marine de gewoonte bestond om „vele zieken te evaceeren”, en hij had dit gemakkelijk genoeg kunnen controleeren door even de verschillende Jaarverslagen door te kijken.

Ve. bezwaar.

Van... menschen en kippen. „Eindelijk moeten wij in het oog houden, dat onze statistiek, speciaal wat de inlanders betreft — die het meest door de ziekte geteisterd werden — over een betrekkelijk klein aantal personen loopt. Het uitbreken van de beri-beri op een paar schepen, zooals dit bijv. herhaaldelijk werd waargenomen wanneer een schip geruimen tijd op reis en van communicatie met den wal verstoken was — kon dan wanneer op de overige schepen de gezondheidstoestand gunstig was, de gansche statistiek bederven”.

Op grond van wat hij bij ééne kip waarnam, dorst EYKMAN te concludeeren, dat zilvervliesjes bestanddeelen bevatten, waarmede men de polyneuritis *genezen* kan;

op grond van wat hij bij 4 kippen waarnam, dorst hij te concludeeren, dat de geheel-gepelde rijst *altijd weder* de kippeziekte kan veroorzaken;

en als op een getal van ongeveer 1000 inlanders na voedselverbetering het ziektecijfer daalt van 240 tot 51, dan . . . „moeten wij in het oog houden, dat de statistiek over een betrekkelijk klein aantal personen loopt!”

Het testament van VAN LEENT. EYKMAN zou klaarblijkelijk niets liever willen, dan dat er een 2 stond voor de 51; dan zou op de eenvoudigste manier ongedaan gemaakt zijn, wat VAN LEENT tot aan zijn dood heeft volgehouden. In het laatste door hem ingeleverde Geneesk. Jaarverslag lezen wij de gedenkwaardige woorden:

„Ondergeteekende blijft aanbevelen de voeding van het inlandsch gedeelte der scheepsbemanningen meer overeenkomstig die der Europeesche schepelingen in te richten”.

VIe bezwaar.

„Waar men — om van wisselende, onbekende factoren nog te zwijgen — niet in staat is met al die storende invloeden voldoende rekening te houden, daar zal men om het effect van een bepaalden maatregel bijv. verbetering der voeding, uit een vermindering van het ziekte- en sterftecijfer af te kunnen leiden, alleen aan een zeer in het oog loopende daling dezer cijfers waarde mogen toekennen”. Vreemd-
soortige am-
blyopie.

Maar die *was* er immers!

Het *ziektecijfer* wegens beri-beri bij ongeveer 1000 inlanders daalde van 240 tot 51.

Loopt die daling *nòg* niet genoeg in het oog? Hoe hebben we 't nu?

En wat het *sterftecijfer* betreft: van 1869 af bedroeg het jaarlijks 26, 20, 18, 20, 20; in 1874 kwam de voedingsverbetering en het daalde tot 2! Het had dus nog iets lager kunnen worden, maar de benedenste grens was bijna bereikt; en *nòg* was de daling niet in 't oog loopend genoeg om er waarde aan te mogen toekennen!

(EYKMAN doet het zwijgen tot de „wisselende, onbekende factoren”. Hoe weet hij, dat *onbekende* factoren . . . „wisselend” zijn? Waarom zouden ze niet *constant* kunnen wezen? — vraag ik terloops)

VIIe bezwaar.

Vervolgens maakt EYKMAN er op attent, dat in 1874 tegelijk met de verbeterde schafting „bepaald was, dat wanneer de gezondheids-toestand op eenigen bodem het noodig maakte, die voor eenigen tijd van Atjeh kon worden gedirigeerd naar één der meest geschikte havens, ten einde de bemanning in de gelegenheid te stellen zich aldaar te ververschen en nieuwe krachten op te doen”.

Die maatregel is in 1874 niet meer noodig gebleken. In 1873 had de beri-beri in de wateren van Atjeh zóó hevig gewoed, dat Een over-
bodig-geble-
ken bepa-
ling. besloten werd *alle inlandsche matrozen tijdelijk weg te zenden*. Toen zij terugkeerden, werd het tarief veranderd; en in 1874 „waren er slechts weinig gevallen van beri-beri in de wateren van Atjeh”.

Er bestond dus met betrekking tot deze ziekte in 't geheel geen reden, om de met zooveel ijver door EYKMAN opgespoorde bepaling toe te passen.

Tot medio 1885 bleef het bij 't Atjeh-eskader gunstig gesteld met de beri-beri. Van toen af werden de berichten alarmeerend. Wat was er geschied? *De voeding was veranderd!* Daarover straks meer.

Vreemd! EYKMAN deelt ons mede, dat „naar luid van de berichten op bijna alle schepen in Atjeh's wateren gebruik gemaakt werd van de Europeesche schafting”, óók, dat „in de verslagen der Zeemacht herhaaldelijk wordt opgemerkt, dat de ziekte vooral vóórkam op de schepen buiten Atjeh en het meest op die, waar de inlanders geen Europeesche schafting genoten”; en *desniettegenstaande* durft hij toch te beweren, dat „uit de ervaringen bij de Ned. Marine niets Tegenstrij-
digheden.

met eenige stelligheid blijkt omtrent een verband tusschen beri-beri en voeding!"

De ervaringen van eenige „lijders". 'K vind het verleidelijk hier eenige mededeelingen te doen, verstrekt door mannen, die gevaar loopen door EYKMAN gerangschikt te worden onder de „lijders aan een vooropgevatte meening".

VAN STOCKUM schreef in 1874: „aan boord van Z. M. Ss. Soerabaya werd geconstateerd, dat, sedert de inlandsche schepelingen te Atjeh Europeesche schafting en roode wijn bekomen, het getal beri-berilijders tot een minimum is gedaald. In 1873 kwamen nog 65 gevallen voor, in 1874 slechts 8, waaronder nog recidieven".

DEKKER, Z. M. Ss. Sumatra 1876: „onder de inlanders kwamen enkele gevallen van beri-beri voor; zij waren niet zoo ingenomen met de voeding der Europeesche schepelingen als dit op andere bodems het geval was. Toen zij door overtuiging, vrees voor die ziekte en zachten dwang er toe werden gebracht, verminderden de gevallen van beri-beri vrij spoedig en verdween zij weldra geheel.

„FELTKAMP roemt in zijn verslag evenals alle Officiëren van Gezondheid in de wateren van Atjeh, den onmiskenbaar gunstigen invloed, dien het gebruik der Europeesche voeding uitoefent op de inlandsche schepelingen aan boord" (Jaarverslag 1876).

IXe bezwaar.

Getuigenissen à charge. O zeker, óók in die jaren waren er, die er anders over dachten. Dr. EYKMAN heeft ze weten op te diepen. BUYSE haalde in 1877 de woorden aan van zijn voorganger MATAK FONTEYN: „of het verstrekken van Europeesche schafting aan Inlanders groot voordeel heeft opgeleverd, waag ik niet te beslissen; zóóveel is zeker, de beri-beri werd er niet door gestuit", en zelf voegde hij er aan toe, „*de inlanders kunnen toch even goed hun rijst krijgen*".

Juist! Daar zit 'm de knoop! Omdat er een ruilhandel gedreven werd aan boord, dààrom kwamen bij de inlanders, met z. g. Europeesche schafting, altijd nog meer beri-berilijders voor dan bij de Europeanen.

Waarom werd de ziekte niet gestuit? Waren alle officieren van gezondheid overtuigd geweest van het nut van den ingevoerden maatregel, of wel. . . hadden allen genoeg plichtbesef gehad om te zorgen, dat het nieuwe voorschrift werd nagekomen, dan zouden de inlanders *werkelijk* — zooals het behoorde — als Europeanen gevoed zijn geworden.

Omdat er niet de hand aan gehouden werd, dààrom werd de beri-beri niet „gestuit", dààrom bleef zij meer slachtoffers maken dan verwacht mocht worden!

Zij deed dit ook aan boord van de Soerabaya, toen dat schip een reis maakte naar de kust van Guinea, en . . . 't verwondert ons niet, want . . . Dr. BUYSE was aan boord; deze schreef immers *zelf*, dat de inlanders toch even goed hun rijst konden krijgen". . . . *óók al was er anders gelast!*

't Verwondert ons niemendal, dat dit schip terug kwam met 10 beri-berijders onder de inlanders en 2 onder de Europeanen.

En EYKMAN, die ons deze mededeeling verstrekke, riep in vervoering uit: „door de Europeesche schafting werd de beri-beri *niet* gestuit”!

O hemel, geef wijsheid.

Tot goed begrip dient men te weten, dat de *zoogenaamde* Europeesche schafting toch altijd nog een *Indischen* bijsmaak had; *ter reede* werd dagelijks 500 gr. rijst verstrekt; *in zee* 450 gr. Dat met een dergelijke hoeveelheid rijst nog wel eens beri-beri kon optreden — *óók al werd er geen extra-rijst* van de Europeanen ingeruild, zal niemand verwonderen; 450—500 gr. rijst kunnen vergift genoeg bevatten om op den duur zenuwonta arding te doen ontstaan.

Nog minder zal men zich verwonderen, zoo men weet, dat de nevenvoedsels nogal eens bedorven waren; „de boter was ranzig; de groene erwten waren voor een groot deel uitgehold door de insecten of ze waren hard.” Zoo de erwten en boonen niet deugden „*kon volgens het Reglement rijst worden verstrekt*”.

O, zeker, de beri-beri werd *niet* „gestuit”. 't Zou ons verwonderd hebben, als dat *wél* geschied was.

Nog omtrent een tweede schip geeft EYKMAN zijn meening ten beste. „Tijdens de blokkade der kust om de noord van Makassar (Pankadjene) door de Bali, kwamen daar aan boord eenige gevallen van beri-beri voor. Toen rijkelijk verversching kon worden gegeven (aan den wal te Pandkadjene werd brood gebakken en er werden slachtoffen en varkens aangevoerd) vertoonden zich verder geen gevallen van beri-beri meer”.

Nog eens
EYKMAN
contra
V. LEENT

En welke opmerking ontlokt deze mededeeling aan mijn bestrijder? Hij zegt: „van het verstrekken van Europeesche schafting aan de inlanders — zooals V. LEENT mededeelt — is dus hier geen sprake”.

De bekende taktiek!

Ook V. LEENT moest tot een verminker verlaagd worden, evenals ik; en 't geschiedde wederom met behulp van woordenzifterij.

De voeding, die te Pankadjene genuttigd werd, was een andere dan die, welke *officieel* „Europeesche schafting” heette! En hierop is EYKMAN's bestrijding gegrond.

Maar er werd immers brood verstrekt en versch vleesch en rijkelijk verversching: daarbij kon de matroos het overgelegde tractement besteden voor versnaperingen, vruchten, nootjes, eieren, gebakjes; eilieve, kwam het niet op 't zelfde neer?

Ziet ge wel lezers, dat het weer op de bekende taktiek moest uitdraaien?

VAN LEENT zou de uitdrukking „Europeesche schafting” vermeden hebben als hij bijtijds bedacht had, dat er menschen zijn, die over

feiten als kameelen heenstappen, om te blijven staan voor een woord, — „*zoo hun dat in hun kraam te pas komt*”.

Hoe het ook zij, 't *feit blijft bestaan*: onder betere voeding ver- toonden zich verder geen gevallen van beri-beri meer. *Hier komt het op aan!* En wij dulden niet, dat EYKMAN van deze gewichtige ervaring de aandacht tracht af te leiden met behulp van woor- denzifterij.

Hiermede kunnen we afstappen van de bezwaren, die hij opperde tegen de conclusie van de „lijders aan een vooropgevatte meening”; wij weten thans, dat de bewijzen, die zij voor hunne meening aan- voerden, ten volle bestand zijn tegen den toets zijner critiek.

EYKMAN zelf heeft uitgerekend „*dat de ziekte telkens een grootere uitbreiding kreeg als de scheepsmacht bij Atjeh belangrijk versterkt was*”.

1873. Hij beroept zich op de jaren 1873 en 1885, *maar* we weten reeds, dat aan de Inlanders van het Atjeh-eskader in 1873 *nog geen Europeesche schafting verstrekt werd*;

1874 — 1885. we weten verder, dat zulks wèl geschiedde van 1874—April 1885, *toen er weinig beri-beri heerschte*;

we weten ook nog, dat eerst „in het 2e semester van 1885 de ziekte het hoofd begon op te steken” *nadat op de voeding beknibbeld was*.

Als EYKMAN's meening de juiste was, dan zou in 1874 de ziekte op z'n hevigst hebben moeten heerschen; toen was immers „bijna de geheele Indische oorlogsvloot in de wateren van Atjeh vereenigd”; dan zou dat ook 't geval moeten geweest zijn in 1877; omtrent dat jaar lezen we immers in het Geneeskundig Verslag: „het grootste gedeelte der zeemacht bevond zich nog voortdurend in de wateren van Atjeh”.

1885 Behalve op het jaar 1873 beriep hij zich óók nog op het jaar 1885.

Geen ongelukkiger jaar had hij kunnen kiezen; immers in het Geneesk. Jaarverslag lezen wij daaromtrent op blz. 143 en 144: „*Tot het einde van April was de scheepsmacht belangrijk versterkt*” ... „*de gezondheidstoestand der schepelingen bleef in het eerste semester over het algemeen zeer gunstig*” ... „*in het 2e semester was de gezondheidstoestand veel ongunstiger*. Op eenige schepen, waar vroeger slechts van enkele sporadische gevallen melding werd gemaakt, *trad de beri-beri ernstig op*”. (Ref. cursiveert).

Uit deze aanhalingen blijkt, dat de beri-beri ernstig begon te heerschen ... *in het 2e semester* ... *nadat het Atjeh-eskader was ingekrompen* ...

EYKMAN	de Bandjermassin vertrok	7 Mei
noemt in-	„ Banda	„ insgelijks
krimpen ...	„ Borneo	„ 20 April
uitbreiden.		

de Pontianak vertrok 4 Mei

„Riouw was alléén „in de eerste maanden van 1885 in het station Noordelijk-Sumatra” (de datum van vertrek staat niet opgegeven).

Nog eens: de beri-beri trad ernstig op, nadat het Atjeh-eskader belangrijk was *ingekrompen* (let wel Prof. C. EYKMAN, . . . in-gekrom-pen! Het spreekt vanzelf, dat *ik* niet gaarne in plaats van „nadat” zou schrijven . . . „doordat”; hoewel gij van *mij* durft beweren, dat ik klakkeloos het post hoc verwar met het propter hoc!)

In 1886 steeg het ziektecijfer nog hooger dan in 1885; de toestand werd meer dan onrustbarend. 1886.

Met het oog op EYKMAN's bewering is het van het grootste belang, te weten, dat het Atjeh-eskader in 1886 bijzonder klein was; 't was bijna nooit zoo klein geweest.

Het is mij dan ook een raadsel, hoe hij dorst te schrijven, dat de ziekte *telkens* een grootere uitbreiding kreeg, *als de scheepsmacht bij Atjeh belangrijk versterkt was*.

De kolossale stijging van de ziekte- en sterftcijfers in 1885 en 1886 blijkt wel het beste uit de volgende tabel:

		sterkte	beri-berilijders	sterfte
bij de geheele Ned.-Ind. Zeemacht:	1882	1218 inlanders	172	13
	1883	1218 „	122	10
	1884	1085 „	147	11
	1885	1015 „	367	40
	1886	900 „	493	41

Deze stijgingen zijn volmaakt in overeenstemming met de meening van hen, die verband zoeken tusschen beri-beri en voeding. Reeds bleek ons, dat de ziekte *in het 2de semester van 1885* heviger begon te heerschen. Wat was er geschied?

Den 1sten April was er wederom beknibbeld op de voeding van den inlandschen matroos. Diëet wijzigingen in 1885 en 1886.

Brood en boter werden geschrapt.

Europeesche schafting mocht niet meer verstrekt worden.

(Dit was een zeer ingrijpende maatregel immers: „naar luid van de berichten werd op vele schepen gebruikt gemaakt van de Europ. schafting. In de wateren van Atjeh was dat met bijna alle schepen het geval” — *zoo schreef EYKMAN zelf* op blz. 197 *N. T. v. G.* 1898).

Nog een paar gunstige bepalingen bleven bestaan: De kommandeerende officier mocht, zoo noodig, aan de scheepsvoeeding doen toevoegen, wat noodig werd geacht.

Schrikt niet lezers: *ook deze bepaling werd geschrapt!*

(Zulks werd ons medegedeeld door Dr. G. H. KLOSSER (zie Gen. Jaarverslag over 1885 blz. 100). EYKMAN schijnt het maar half te gelooven; „*elders heb ik daaromtrent niets kunnen vinden*” — zegt hij wantrouwend. Hij had beter moeten zoeken, alvorens in het openbaar te kennen te geven, dat hij Dr. KLOSSER verdacht van niet-

correct te zijn. In het *Staatsblad van Ned.-Indië* n°. 182, dd. 31 October 1885, had hij het kunnen vinden!

O zeker lezers, 't is een troostrijke gedachte, dat ik het niet alleen ontgelden moest, dat ook *anderen* verdacht werden. 'K bevind mij in het beste gezelschap).

De bekrimping zat nu eenmaal in de lucht; nòg meer moest er beknibbeld worden: den 16den Febr. 1886 werd door den Kommandant der Zeemacht beschikt, *dat voor zeereizen, die korter dan een maand duurden, geen verversching en slachtvee mocht meegenomen worden.*

En het resultaat van al die bezuinigingen?

	gemiddelde sterkte	beri-beri-lijders	afgekeurd	gestorven
In 1885	1015 inlanders	367	142	40
1886	900 „	493	391	41

Lezers, over deze treurige cijfers zult gij U na al het medege-deelde wel niet meer verwonderen.

Ongeluks- *De ellende was voorspeld!* Van verschillende kanten was gewaar-
profeten. schuwd tegen „de angstaanjagende tarieven”. „Ongeluksprofeten” noemt EYKMAN de mannen, die doorzicht toonden en ongelukken trachtten te verhoeden.

De Godsgezant, die het volk waarschuwde voor den tijd, waarin het de bergen zou smeecken; valt op ons, — ook Hij was een ongeluksprofeet.

Maximale *Reeds bleek het, dat mijn bestrijder de verergering in 1885 wil toe-
begripsver- schrijven aan de „uitbreiding” van het Atjeh-eskader. Hij vergiste
warring? zich; . . . 't eskader was tevoren belangrijk ingekrompen! En in
1886, toen de ziekte op 't hevigst heerschte, waren er minder inlanders
in de wateren van Atjeh dan ooit!*

Ook dreef hij de dwaasheid zóóver van te durven beweren: „men mist het bewijs, dat werkelijk tengevolge van het nieuwe reglement de Inlanders in 1885 en 1886 zooveel slechter gevoed werden dan in de voorafgaande jaren!” (blz. 240 *N. T. v. G.* 1898). Des te opmerkelijker is zulks, omdat hij 12 bladzijden tevoren geschreven had, dat in de Europeesche schafting „zonder twijfel de albuminaten en vetten overvloediger vertegenwoordigd waren”.

En toen de kleurlingen teruggebracht werden tot de inlandsche schafting, toen . . . miste hij, warempel, het bewijs, dat hunne voeding daardoor slechter zou geworden zijn!

I. *De erwten en boonen werden hun afgenomen.*

Thut nichts — denkt EYKMAN, want „de nieuw-aangekomenen hadden immers allen een afkeer van erwtensoep; ook de boonen smaakten hun niet, en herhaaldelijk werd gerapporteerd, dat de eersten tot op

de schil door insecten waren opgevreten of zoo hard waren, dat er geen soep van te koken viel”.

a. „Ze hadden allen een afkeer van erwtensoep”! Die mededeeling herinnert mij aan een vreemd geval: indertijd bestond bij de marine de gewoonte, het voor de Inlanders bestemde vleesch te koken in de soepketels van de Europeanen. VERMEYNE en VAN OVERBEEK DE MEIJER protesteerden hiertegen door te herinneren aan het bekende: *bonne soupe, mauvaise bouillie*. In dien tijd werd er tòch nog een *marine-arts* gevonden, die het waagde als *advocatus diaboli* op te treden; hij verdedigde die vreemdsoortige kokerij door te zeggen, dat ze in 't belang was van de inlanders, omdat deze dan de overgeschoten soep mochten opeten, waarvan een gretig gebruik gemaakt werd!

Wat al draaierij in de wereld! Al naarmate de omstandigheden het verlangen, zegt de een, dat ze dol zijn op soep, en de andere be- weert: „ze hebben er allen een afkeer van”.

EYKMAN beroept zich verder op het feit, dat de erwten niet altijd goed waren. Ook daaruit schijnt hij te willen afleiden, dat de inlandsche matrozen zoo goed als geen erwten aten. Toen men ze schrapte van het menu, toen miste hij immers het bewijs, dat . . . zulks invloed zou uitgeoefend hebben op de voeding.

Eilieve, als wij nu diezelfde redeneering eens gingen toepassen op 't volgende geval: In de 101 gevangenissen van Java en Madura verzamelde VORDERMAN 104 monsters rijst. Op 32 daarvan vielen aanmerkingen te maken: met klander, veel klander, veel aangevreten korrels, verbroeid, verlegen, met dotten van motrupsen met groote larven, meelwormen en dergelijke walging-wekkende uitdrukkingen staan — ten getale van 32 — vermeld in bijlage 8 van het officiële Rapport. Zou EYKMAN daaruit durven concludeeren, dat in de gevangenissen van Java en Madoera . . . geen rijst gegeten werd? Als de rijst op het menu der gevangenen geschrapt werd, zou hij dan durven schrijven: men mist het bewijs, dat deze lieden daardoor anders gevoed zullen worden? Och, kom!

II. *De boter werd geschrapt.*

Thut nichts — denkt EYKMAN: „herhaaldelijk werd rapport gemaakt van de slechte qualiteit der boter, die ranzig was”.

Indertijd was ik officier van gezondheid in een kleine garnizoensstad, waar uitsluitend artillerie lag. Herhaaldelijk viel er te klagen over de slechte qualiteit van het vleesch. Zou EYKMAN daaruit durven concludeeren, dat de artilleristen in Holland bijna nooit vleesch eten?

Omdat in den loop van vele jaren (1874—1885) herhaaldelijk over de boter geklaagd werd, kon dáárom . . . de boter gerust geschrapt worden, zonder dat er gevaar bestond, dat de inlanders minder vetten zouden krijgen? Och kom!

III. *Het brood werd hun afgenomen!*

Thut nichts — denkt EYKMAN „want het harde brood smaakte

den inlanders toch niet". Hij diende echter te bedenken, dat deze lieden ter *reede* . . . *versch* brood kregen. Daarbij weten we, dat in de wateren van Atjeh — waar juist van de Europeesche schaffing gebruik gemaakt werd, en waar de schepen „meeren-deels in de termen vielen voor *zeeschaffing*” — „*versch brood geen zeldzaamheid was*”; — EYKMAN zelf deelde ons dat mede op blz. 192 N. T. v. G. 1898.

IV. Volgens het inlandsche tarief kregen de menschen *meer* gedroogde visch, en wel 300 gram meer *per week*.

Wie niet op de hoogte is, zal dat wellicht voor een flinke verbetering houden: edoch . . . EYKMAN zelf schreef (blz. 192): „Algemeen is de klacht, dat deze aan boord spoedig bedierf”. Terecht voegde hij er aan toe, dat ze daardoor voor . . . *Europeanen* ongenietbaar wordt; maar hij had het alweer mis, toen hij er op liet volgen: „de *inlanders* schijnen zich daardoor niet te hebben laten weerhouden, genoemd artikel te nuttigen”. Dr. KLOSSER de schrijver van het bekende boek over scheepsgezondheidsleer, deelde immers op blz. 697 M. G. Arch. (1887) mede, dat hij „menigmaal de Inlanders zoowel als de Europeanen hun rantsoen visch met walging overboord had zien werpen.

V. Het inlandsche tarief stond daarentegen weer *minder* vleesch toe: *drie* malen 's weeks inplaats van *vijf* malen (per keer 0.4 K.G.). Thut nichts — denkt EYKMAN; en wij trekken onze schouders op.

VI. Van groot belang is het, dat er *veel meer* rijst verstrekt werd: ter reede 500 gram en in zee 550 gram meer *per dag*!

Thut nichts — denkt EYKMAN; en dat is des te opmerkelijker, omdat hij immers . . . geneigd is de beri-beri toe te schrijven aan een zenuwontardend meelvergift, dat zich (*in den darm*) uit rijst zou kunnen vormen!

VII en VIII. Den kommandeerenden Officieren werd het recht ontnomen om aan de voeding te doen toevoegen, wat hun noodig voorkwam; voor korte zeereizen mochten geen ververschingen en slachtvee worden meegenomen.

Thut nichts — denkt EYKMAN, die ons gaarne de meening zou willen opdringen, dat niettegenstaande al die wijzigingen alles precies hetzelfde zou gebleven zijn!

Mijn bestrijder miste het bewijs, dat de inlanders in 1885 en 1886 slechter gevoed zouden zijn dan in de jaren 1874—1885. Zijn redeneering komt in 't kort hierop neer (zie blz. 202 N. T. v. G.) „of men den inlander nu al bij reglement gezouten vleesch, spek, erwtensoep, boonen, hard brood enz. toestaat, hij zal die artikelen meeren-deels versmaden en hoofdzakelijk van rijst en gedroogde visch leven”.

Deze zin geeft alweer stof genoeg tot aanmerkingen: de Schrijver spreekt van gezouten vleesch en hard brood; hij blijkt dus alweer vergeten te zijn, wat 10 bladzijden te voren door hemzelf werd medegedeeld: in de wateren van Atjeh — en dáár gold immers juist

de Europeesche schafting — werd „door de manschappen overvloed van ververschingen genoten. Runderen werden van Penang aangevoerd, aardappelen en verse groenten werden bijna geregeld verstrekt, versch brood was geen zeldzaamheid. Verder werd in plaats van het weinig smakelijke, gezouten vleesch veelal Australisch vleesch (in blik) gegeven”.

Dat alles zou versmaad zijn door de inlanders! Wel, wel!

'K heb mijn licht opgestoken bij verschillende oud-gasten, niet alleen bij heeren, maar bij voorkeur bij dames, omdat deze gemeenlijk 't beste weten, wat de inlanders, waaruit zij hunne bedienden recruteeren, 't liefste eten. Prof. EYKMAN moet er niet boos om worden, maar ze hebben mij allen ongeloovig aangekeken, als ik hun voorlas, wat hij ons meedeelde; ze konden niet begrijpen, dat iemand, die tal van jaren in Indië was, zóó vreemd over de voedingswijze van inlanders kon denken. Ook heb ik inlichtingen ingewonnen bij eenige Sinjo's, die in de kampong waren groot gebracht; zij schaterden 't uit, als ik hun vertelde, dat — volgens EYKMAN — de inlanders de runderen van Penang, 't verse brood, 't Australisch vleesch enz. versmaad zouden hebben, om zich dik te eten aan rijst en gedroogde visch, die „volgens algemeene klacht, zoo spoedig bederft aan boord” (EYKMAN).

En VAN DEN DRIESSCHE antwoordde heel pittig: vele Indische artsen weten beter wat de resident eet, dan wat de inlanders lusten!

Op blz. 202 is EYKMAN nog eenigszins aarzelend (men mist het bewijs enz.); op blz. 239 van het *N. T. v. G.* heeft hij elken twijfel overwonnen; daar klinkt het overtuigend: „wie de geschiedenis van de voedingswijzingen bij onze Indische Marine gevolgd heeft, kent nu zoo tamelijk het klappen van de zweep . . . *bij ons mislukte het, de voeding van den inboorling op Europeesche leest te schoeien.*” (Ref. cursiveert).

Dat zou *mislukt* zijn?

Geenszins! Men hield er mee op . . . *uit verkeerd begrepen zuinigheid.*

In 1885 waren de machthebbenden in Indië erg bekrompen. Zulks bleek niet alleen uit de inkrumping van het terrein, dat we in Atjeh bezet hielden (men denke aan de concentratie-linie onzaliger nagedachtenis) maar ook uit het invoeren van het z. g. „hongerlijders-tarief” bij de Landmacht, dateerende van 1 Mei 1885*). Op 't zelfde

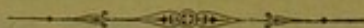
*) Ook bij de landmacht had de zuinigheid — evenals bij de zeemacht — allerslechtste gevolgen: in de 4 laatste maanden van 1885 begon de ziekte heviger te heerschen dan ooit, en in 1886 werd de toestand *nog* dreigender.

In 1887 begon het er gunstiger uit te zien. Prof. PEKELHARING nam — wat de landmacht betreft — aan „dat het de desinfectie was, die de ziekte had gestuit, aangezien door niemand een andere grond voor de verbetering was opgespoord.” 'K was zoo vrij den Hoogleeraar reeds in 1888 te herinneren aan het feit, dat den 21sten October 1886 door generaal DEMMENIE een nieuw voedingstarief in werking was gesteld, waarbij meer eiwitstoffen en vetten werden toegestaan.

oogenblik werd verboden om aan de inlandsche matrozen Europeesche voeding te verstrekken; het brood en de boter werden hun afgenomen; de Komm. Off. mocht niet meer aan de voeding toevoegen, wat hem goed dunkte; het aanschaffen van ververschingen werd beperkt.

Volgens EYKMAN zou dat allemaal geschied zijn, omdat het „mis- lukt was” de inlanders van die weldaden te doen profiteeren!

Hoe naïef!

M. de R., met dezen greep uit mijn boek meen ik te moeten volstaan. In het boek wordt *alles* weerlegd wat EYKMAN schreef, niet alleen met betrekking tot de ervaringen bij onze marine opgedaan, maar ook naar aanleiding van wat er bij de Japansche zeemacht en in de Engelsch-Indische gevangenissen geschiedde.

Toch kan ik nog niet eindigen. EYKMAN richtte immers zijdelings de volgende vraag tot mij: „Waarom deed VAN DIEREN zelf geen proeven?

Een „voor-
barig” ant-
woord op
een vraag
van EYKMAN.
In de eerste plaats dient tot zijn naricht, dat ik reeds, 10 jaren geleden, een afdoend antwoord op deze vraag gegeven heb. In de *Geneesk. Courant* van 20 Mei 1888 kan men het volgende lezen:

„Nog afgezien van de moeite, die men zou ondervinden om in Holland monsters rijst te bekomen *in denzelfden toestand*, als waarin deze in de beri-beri-streken verstrekt wordt aan de toekomstige lijdens (zoudt U die zoo gemakkelijk weten te verschaffen, M. de R., van de *Gen. Courant*?) zijn bij een dergelijk onderzoek noodig: veelzijdig ontwikkelde lieden, bijgestaan door specialiteiten; werkplaatsen, voorzien van talrijke hulpmiddelen, die de specialiteiten behoeven om het aan hun toevertrouwde gedeelte van het onderzoek (botanisch, chemisch, pathologisch) naar behooren te verrichten”.

„Daaruit volgt van zelf, dat ik verstandig handelde, met niet aan een onderzoek te beginnen, waartoe zooveel meer vereischt wordt dan lust en ijver; daarom bepaalde ik mij er toe anderen te overreden, dat een dergelijk onderzoek zeer gewenscht is en hen op te wekken even luid als ik den wensch uit te spreken, dat niet langer daarmede getalmd zou worden”.

EYKMAN zal het wel erg „voorbarig” vinden, dat ik zijn vraag 10 jaren tevoren beantwoorden durfde.

Dat mijn antwoord niettemin goed overdacht was, is door *hem zelf* bevestigd, immers: in den dierentuin te Amsterdam voederde hij, in 1896, 3 hanen en 3 hennen met gekookte, geheel-gepelde Java-rijst. Vier dezer dieren stierven, zonder bewegingsstoornissen te vertoonen

als bij polyneuritis. Ook het onderzoek der zenuwen bracht geen degeneratie aan het licht. De beide resteerende hoenders waren na 5½ maand nog welvarend. Uit deze ervaringen concludeerde EYKMAN: „het zou van belang zijn — doch ik was daartoe nog niet in de gelegenheid — (1°) deze proeven hier te herhalen met rijst, die reeds in Indië bij voeding schadelijk was gebleken, en (2°) liefst ook met Indische hoenders.

Wat onder (1°) staat, stemt vrijwel overeen met wat voor 10 jaren in de *Gen. Cour.* stond: „de proeven in Holland zouden moeten geschieden met rijst *in denzelfden toestand*, als waarin deze in de beri-beri-streken verstrekt wordt aan de toekomstige lijders”, in ieder geval dus met rijst, *die reeds in Indië schadelijk gebleken was*.

Wat ik in 1887 e.v.v. schreef, werd door EYKMAN genoemd „los en vaag”, „onoorspronkelijke, vervalschte wetenschap”; en *diezelfde* geleerde schijnt gedoemd te zijn *datzelfde* langzamerhand tot in bizon-
derheden toe uit te geven als . . . , „oorspronkelijk” werk van hemzelf.

Waar-
toe
EYKMAN
gedoemd
schijnt.

Natuurlijk, dat zulks niet geschieden kan, zonder dat hij gestadig in tegenspraak komt met zijne vroegere beweringen.

Nog niet lang geleden (20 Sept. 1896 Insulinde) schreef hij, dat „alle door hem beproefde geheel-gepelde rijstmonsters de kippe- ziekte konden veroorzaken”, „de qualiteit, de soort of de herkomst deden er minder toe.” In zijn Jaarverslag, dat kort daarop verscheen, en ook in andere artikelen beweerde hij hetzelfde; het kwam er niet op aan, of de rijst inheemsch of uitheemsch, verlegen, verbroeid, beschimme'd of onberispelijk was, of ze gekookt dan wel ongekookt verstrekt werd; dat alles deed niets ter zake . . . *mits de zilver- vliesjes niet ontbraken*.

Waren deze afwezig, dan was er alle kans op polyneuritis. Waren ze aanwezig dan ontstond deze ziekte *niet*. Het kwam dus aan op het eten of niet-eten van *zilvervliesjes*!

Uit het tegen mij gerichte artikel blijkt echter, dat EYKMAN twijfelt aan wat hij *met voldoende zekerheid uitgemaakt achtte*. „De kippe- proeven moeten in Holland herhaald worden met rijst, die reeds in Indië schadelijk gebleken is” — zoo schreef hij,

Hij vindt het dus niet meer onverschillig, welke rijst men daarvoor kiest!

M. de R., als EYKMAN veranderen wil van gedachten, mij goed; maar . . . op hetzelfde tijdstip, als hij blijkt over te hellen tot wat ik in 1888 geschreven heb, op datzelfde tijdstip handhaaft hij de conclusies van 1896, die daarmee in lijnrechte tegenspraak zijn.

Dat rijmt zich niet te samen.

Mijn tegenstribbelende . . . volgeling veroorlooft zich te zeggen: „met den heer VAN DIEREN zal ik na dezen niet verder in debat

Groot-
spraak.

Lastertaal. treden. Ik gun hem gaarne het laatste woord, waarop hij steeds zoo gesteld blijkt te zijn en den goedkoopsten triomf zijn pleit te winnen bij hen, die altijd den laatsten Spreker gelijk geven."

Deze woorden dwingen mij even te herinneren aan wat ik tegen hem ondernam. Voor het eerst noemde ik zijn naam in mijn open brief aan Z.Ex. den M. v. K. dd. 26 Sept. 1894. Daarin werden de feiten genoemd, die bewezen, dat er verband moest bestaan tusschen beri-beri en rijstvoeding, en vervolgens werd uitgeroepen: „Excellentie, dat alles wordt genegeerd door den officieëlen onderzoeker”.

Nog al opmerkelijk vind ik het, dat kort daarop — in 1895 — de kippeproeven (waaromtrent in de Jaarverslagen over 1892, 1893 en 1894 zoo goed als niets vermeld was) weder ter hand genomen werden, en dat in 1896 aan VORDERMAN werd opgedragen een onderzoek in te stellen naar den aard der rijstvoeding en het vóórkomen van beri-beri in de gevangenissen op Java en Madura.

Inmiddels was ik gereed gekomen met mijn boek „Beri-Beri eene Rijstvergiftiging”; daarin werd het tot dusver door EYKMAN gepubliceerde aan een scherpe critiek onderworpen.

Een half jaar na het verschijnen van dat boek verraste de professor in-spe de leden van de K. A. v. W. met een voordracht, waarvan de slotsom was: „de aard der rijstvoeding oefent een overwegenden invloed uit op het al of niet vóórkomen der beri-beri;” en kort daarop deelde hij in *Janus* mee, dat de middelen, die wij tegen de ziekte hebben aan te wenden, aan *zijne* kippeproeven te danken waren.

Welnu, ik gunde hem deze . . . „goedkoope triomfen” *niet*, en toonde zulks in mijn „Kantteekeningen enz.”.

Toen begon Prof. FOKKER zich met de zaak te bemoeien. Hij maakte het EYKMAN voor het vervolg onmogelijk, lauweren te oogsten door zijn voorgangers te *negeeren*. Geen nood! Vanaf dat oogenblik trachtte hij zich van deze lieden te ontdoen met behulp van groote woorden, foutieve berekeningen, verdachtmakingen en beleedigingen. Voor mij alléén was een ruime portie daarvan bestemd, maar ook de anderen werden niet vergeten, zooals nog nader uit de volgende mededeeling blijkt:

Ietsomtrent Japan. Dr. TAKAKI, de voormalige Chef van den Geneeskundigen Dienst bij de Japansche Marine, stelde het verdwijnen van de beri-beri onder de matrozen afhankelijk van de sedert 1884 ingevoerde diëetwijzigingen. Aan al deze veranderingen lag één principe ten grondslag: de voeding werd langzamerhand op Europeesche wijze ingericht (meer dierlijk voedsel, minder rijst, en vooral meer brood). Zoo TAKAKI gelijk had, dan zou zulks alweer een bewijs te meer zijn, dat er verband bestaat tusschen voeding en beri-beri.

Welnu, hij *mocht* geen gelijk hebben; dat spreekt van zelf! Anders zou EYKMAN immers niet hebben kunnen volhouden, dat wat *vóór zijne* en VORDERMAN's onderzoekingen gepubliceerd werd, „voorbarig was met het oog op de toenmalige gegevens”. Een van de *motieven*(?)

die hij aanvoerde, was kenschetsend genoeg; het geheele corps administrateurs bij de Japansche Marine werd . . . *van diefstal verdacht gemaakt*. EYKMAN
deinst voor
niets terug.

Hij schreef immers: „veel staat er (sedert 1884) misschien op het papier, wat in het geheel niet verstrekt is;” misschien is (vóór 1884) een belangrijk deel van de gelden, voor de voeding als anderzins bestemd, in de zakken der pay-masters, (die de inkoop deden) enz. gegleden”; m. a. w. hij verdacht deze mannen vóór en na 1884 gestolen te hebben.

Geen enkel bewijs voerde hij aan voor deze lastertaal.

Ik vind het noodig te dezer plaatse allereerst te herinneren aan de woorden, die EYKMAN . . . *mij* in bedenking meende te geven: „Männer, die an ernstlicher, wissenschaftlicher Arbeit gewöhnt sind, pflegen nicht alle ihre Vermuthungen und gelegentlichen Einfälle in die Welt hinauszuplaudern”.

Vervolgens meen ik de gedenkwaardige woorden te mogen aanhalen, welke door TAKAKI gewijd werden aan de mannen, die in het officiële orgaan van de Nederl. Maatschappij tot bevordering der Geneeskunde tot dieven werden verlaagd:

„There were a great many difficulties in carrying out the improvement in the scale of diet, as it was a sudden breaking up of the old system. Notwithstanding this, Count Sumiyoski Kawamura, the Minister of the Navy-Department, instructed the officers to engage in their difficult work, and *the officers diligently following the instructions*, the favourable result spoken of was finally obtained in spite of many hindrances; *by the united efforts of all persons concerned in the matter*, the food was more and more improved; and the object aimed at was attained gradually”.

EYKMAN meent het klaarblijkelijk beter te weten dan TAKAKI; hij is niet geneigd om aan te nemen, „dat men in Japan geslaagd zou zijn de voeding op Europeesche leest te schoeien”; en wie gelooft, dat zulks wel geschied is, die . . . „*kent het klappen van de zweep niet*”!

Deze merkwaardige bestrijder, dorst van . . . *mij* te zeggen: „hij ontziet niets en niemand”.

Omdat ik de infectionisten op hunne dwaze argumenten en conclusies wees;

omdat ik de mannen, die de voeding in 't algemeen of de rijst in 't bijzonder wilden vrij pleiten, vast praatte met hun eigen mededeelingen;

omdat ik mij vroolijk maakte over één, die dacht dat de beri-beri bestreden kon worden met behulp van . . . bedgordijnen (Swaving);

en te velde trok tegen een ander, die zijn voorgangers verloochende maar hunne gedachten overnam (EYKMAN);

dáárom ontzie ik . . . „*nists en niemand*”!

EYKMAN is klaarblijkelijk wederom den tel kwijt.

Voor de grap plaats ik hier tegenover de meening van Dr. PIJNAPPEL (*Hbl.* van 9 Febr. 1898), „VAN DIEREN is gewoon ieder, die hem maar een vinger geeft, dadelijk als een broeder te omhelzen”!

Voor de grap! Want beiden doen tegenover het publiek, alsof ze te beschouwen zijn als twee handen op eene buik: PIJNAPPEL nam het herhaaldelijk op voor EYKMAN, en deze schreef immers op zijn beurt met een dankbaar gemoed: „VAN DIEREN is door PIJNAPPEL op waardige en ernstige wijze terecht gewezen”.

EYKMAN
hield niet
lang voet
bij stuk.

Quasi-hooghartig, schreef EYKMAN: „na dezen treed ik met den Heer VAN DIEREN niet verder in debat” Vier weken daarna — en dat is kenschetsend — schreef hij (ook alweer in Uw tijdschrift) een nieuw artikel vol beleedigingen. Dat was niet logisch; hij gunde *mij* immers zoo gaarne het laatste woord.

Voorzeker, zelfs uit de nietigste details kan men afleiden, dat *hij* een „lijder” is — hij lijdt aan gemis aan logica.

De vos,
preekt de
passie.

Hij dorst den strijd, die tegen hem gevoerd wordt, gelijk te stellen met „geschetter en marktgeschreeuw” en van *mij* wordt gezegd, dat ik schrijf in „onwaardigen toon” en daardoor oorzaak ben, dat „menigeen er voor terugdeinst zijn meening te zeggen”.

Terugdein-
zende hel-
den.

De preutsche dapperen! Hoe steken ze af bij de mannen, die hun meening volhielden tot op den brandstapel! En toch heb ik nog nooit anders dan in *figuurlijken* zin, mijn tegenstanders het vuur na aan de scheenen gelegd.

Let wel, M. de R., „menigeen deinst er voor terug zijne meening te zeggen”! Ware dat niet het geval, dan zouden dus nog veel meer pennen tegen mij worden opgevat; de bestrijders, „ze bennen met z’n achten”; maar als VAN DIEREN, die „een schrikbewind tracht uit te oefenen”, er niet een beetje den schrik in had gebracht, dan zou hij er veel meer tegenover zich zien. Maak U dus geen verkeerde voorstelling van ’t getal van EYKMAN’s geestverwanten; ’t is veel grooter dan ’t schijnt; hij beschikt over dichte drommen van dappere strijders, die ’t prefereeren zich achterbaks te houden!

Iets, wat
den Hoofd-
Redacteur
zelfaangaat.

Met dat al denk *ikzelf* geen oogenblik over terugdeinzen. ’K laat mij *niet* afschrikken door de behandeling, die mij aangedaan werd in het officieele orgaan van eene vereeniging van duizenden Nederlandsche artsen.

U schijnt eenigszins onthutst M. d. R.

’K zal mijn woorden toelichten: jaren lang gaf ik mijn beste krachten om de Regeering en de artsen te overtuigen, dat er verband bestaat tusschen rijstvoeding en *beri-beri*; in 1887 en 1888 werd ik des-

wege door den toenmaligen Redacteur van het *Tijdschrift* . . . bespot ; en toen dat verband niet langer ontkend kon worden, toen werd ik in datzelfde blad uitgemaakt voor alles wat leelijk is. Die behandeling wekte nog meer mijn verbazing, nadat ik op blz. 27, Deel II, jaargang 1898 gelezen had, wat er geschreven stond onder een ingezonden stuk van Dr. MILO. Deze beklagde zich immers dat zijn optreden in een vorig nummer door Dr. VAN DER SIJF „zeldzaam arrogant” genoemd was ; Gij deeldet hem toen mede : „zulks is mij tot mijn spijt ontgaan ; anders zou ik het stellig niet hebben toegelaten”. Vanaf dat oogenblik moest ik aannemen, òf dat het *geheele* artikel van EYKMAN U ontgaan was — het was van a—z beleedigend, voor mij en *vele anderen* — òf dat U ons tesamen als vogelvrij beschouwdet.

Begrijp mij wèl M. de R., ik verlang niet . . . gespaard te worden ; men geve mij de volle laag, als . . . ik het er naar gemaakt heb ; maar . . . dat te bewijzen, is aan EYKMAN mislukt ; en *Gij* hadt dat moeten bemerken. 'K verwacht, dat Ge zulks te eeniger tijd nog eens zult inzien en mij excuses zult aanbieden. Haast is er niet bij : die gelooven, haasten niet.

EYKMAN ALS PRACTICUS.

Ik mag niet eindigen zonder nog het een en ander over *de zaak zelve* ten beste gegeven te hebben :

Den 21en Aug. 1897 (*N. T. v. G.*) verlangde EYKMAN, dat aan de ^{Gebrekkige raad.}gouvernements-kostgangers bij wijze van proef gegeven zou worden : half-gepelde rijst, d. i. rijst met het zilvervliesje. *Hij stelde geen enkelen anderen eisch.*

Welnu, daaraan werd gevolg gegeven.

Op blz. 286 *N. T. v. G.* 1898 deelde hijzelf mede, dat er bij den leverancier bezwaren waren gerezen tegen het geregeld in voorraad houden en verstrekken van roode (d. i. een soort van half-gepelde) in stede van geheel-gepelde rijst, omdat de eerste zoo spoedig ^{EYKMAN doet ver-geefsche pogingen mij aansprakelijk te stellen voor zijn verkeerden raad.}*bedierf en door klander werd aangevreten.* Daaruit bleek dus, dat EYKMAN een verkeerden raad verstrekt had ; maar — ik ben bang dat U mij niet gelooven zult M. de R. — *deze schijnt dat niet te begrijpen.* Hij probeert het ten minste, zijn verkeerden raad op mij te verhalen.

Scripta manent. *Het is nooit te loochenen, dat ik tegen EYKMAN's raad in de krachtigste bewoordingen geprotesteerd heb ;* op blz. 18 van de „Kantteekeningen” staat immers :

„Men begripte mij wèl.”

„Ik beweer *niet*, dat het bewaren van rijst in gepelden toestand, steeds noodzakelijk ten gevolge moet hebben ontwikkeling van een zenuwontaardend meelvergift ; en ik beweer ook niet, dat datzelfde vergift zich nooit zou kunnen vormen in rijst, die nog niet van het zilvervliesje ontdaan is”.

„Maar wèl durf ik er op aandringen, dat men de rijst behandelde, zooals de *vrije* Javaan dat gewoon is te doen, die van de beri-beri zoo goed als niet te lijden heeft. Op blz. 113 van „Beri-Beri eene Rijst-vergiftiging” maakte ik de woorden van Dr. MINK tot de mijne: „het schijnt mij een noodzakelijke, hygiënische voorzorg toe, om ten opzichte van de rijst hetzelfde te doen, wat de Inlander doet, waarschijnlijk op grond eener eeuwenoude empyrie”.

Ik vervolgde: „de Javaansche landbouwer is gewoon zijn padi (d. i. rijst in den bolster en nog gesteeld) in bossen gebonden te bewaren in afzonderlijk staande rijstschuren”.

Op blz. 79 „Kantteekeningen” staat: „ik hoop mijn lezers overtuigd te hebben, dat wij de eischen, die de vrije inlanders aan de rijst stellen en die ik reeds vroeger van hen overnam, *niet moeten loslaten*. Wij *mogen* ons niet van de wijs laten brengen door een paar kippeproeven” (óók de cursiveeringen staan in het orgineeale stuk).

Op blz. 126 d. t. p. leest men: „Op grond van al het voorafgaande eisch ik, dat aan alle gouvernementskostgangers verstrekt zal worden: op-tijd-geoogste, goed-bewaarde, half-gepelde (of *versch*-gepelde) rijst; dat ze niet verlegen, niet verbroeid mag zijn, kortom, dat haar geen der slechte eigenschappen mag aankleven, die de gouvernementsrijst — volgens het rapport van Dr. VORDERMAN — nog al eens blijkt te bezitten, spreekt van zelf”.

De officiële raadgever vroeg den 21sten Aug. 1897 niets anders dan dat *half-gepelde* rijst verstrekt zou worden. Nogal toevallig, dat ik juist den 16den Aug. (*Handelsbl.* 20 Aug.), in een verweerschrift contra PIJNAPPEL (die zich toen bij KESSLER had aangesloten) verlangd had, dat men de rijst *ongepeld* bewaren zou. Ik toonde dus op allerlei manieren niet genoeg vertrouwen te stellen in 't zilvervliesje alléén!

In de laatste (d. i. 3e) aflevering van het *G. T. v. N.* 1898 — in 't zelfde artikel, waarin hij zijn bestrijders uitmaakt voor „schetteraars en marktschreeuwers” — schreef EYKMAN: „ik heb er natuurlijk niets tegen, dat de rijst zoo spoedig mogelijk na de pelling verstrekt, dat zij deugdelijk bewaard wordt enz. enz.”.

Let wel, M. de R., Dr. EYKMAN zag zich dus voor de zooveelste maal verplicht . . . zijn voorgangers een concessie te doen! Hij voegt er echter aan toe — *en dit is origineel* —: „wanneer al te strenge eischen te dien aanzien veel omslag en kosten na zich mochten slepen, zoo geloof ik, dat men gerust een oogje mag dicht drukken”. „Van een practisch standpunt meen ik te moeten waarschuwen tegen al te groote angstvalligheid met betrekking tot de hoedanigheid der te verstrekken rijst”.

Ziedaar M. de R., wat er voor den dag komt, als EYKMAN *origineel* is, als hij 't meent te kunnen stellen buiten de . . . „voorbarige” voorgangers!

Het bleek, dat de half-gepelde rijst spoedig aan klander en berderf ten prooi viel; een verstandig mensch zou concludeeren: dan zullen we de rijst moeten bewaren, zooals de vrije Inlanders het doen, dan zullen we bij deze menschen in de leer moeten gaan.

Als EYKMAN evenzoo concludeerde, dan zou er allicht gezegd worden: nu is hij tóch gestuit op *dàt*, wat VAN DIEREN, in navolging van anderen, verlangd heeft.

Wij kennen hem nu voldoende, om te begrijpen, dat hij zulks wil trachten te voorkòmen, het koste wat het wil:

Hij is er dan ook niet voor teruggedeinsd om op gemoedelijke toon een allerafschuwlijksten raad te verstrekken: „ik meen te moeten waarschuwen tegen al te groote angstvalligheid met betrekking tot de hoedanigheid der te verstrekken rijst”; „ik geloof, dat men gerust een oogje mag dicht drukken”!!

Ik weiger te gelooven, dat er onder de tegenwoordige machthebbers één zal gevonden worden, die op dien raad zal willen ingaan, ook al wordt hij verstrekt door een ex-Directeur van het Laboratorium te Weltevreden, die tot zijn 70ste jaar toe gelegenheid zal hebben jaarlijks tal van studeerende jongelingen te doortrekken van zijnen (in dit artikel blootgelegden) geest.

EYKMAN schijnt zelf begrepen te hebben, dat hij in een moeilijke positie geraakt is.

Aan den eenen kant heeft hij zich trachten te verschuilen achter den breeden rug van den steeds op zuinigheid bedachten fiscus; diens bondgenootschap heeft hij trachten te verwerven, door er op te doelen, dat „al te strenge eischen te veel omslag en kosten na zich zouden kunnen slepen”! Wat 'n onzin! Wat de arme Javaan kan, dat kan ons Gouvernement zeker: zorgen, dat de rijst deugdelijk bewaard wordt.

Aan den anderen kant heeft hij een uitweg open gehouden: „ik heb er natuurlijk niets tegen, dat de rijst zoo spoedig mogelijk na de pelling verstrekt, dat zij deugdelijk bewaard wordt enz. enz.” — zoo schreef hij kort geleden in het *G. T. v. N-I.* (3de afl. 1898).

Het zal me niet verwonderen, als hij zich over eenigen tijd op *deze* Te verwach- woorden beroepen zal, om te bewijzen, dat hij de beteekenis van een ten taktiek. doelmatige behandeling der rijst niet „onderschat” heeft. Hij zal dan weer, evenals vroeger, kunnen zeggen: „ik liet mij voorzichtigheidshalve niet nader over deze kwestie uit, omdat ik dienaangaande niets nieuws in positieven zin had mee te deelen”. Van hen, die anders meenden te moeten handelen, zal dan weer beweerd kunnen worden, dat zij „voorbarig waren met het oog op de toenmalige gegevens”, dat zij „lijders” waren „aan een vooropgevatte meening” dat hunne voorbarigheid „begrijpelijk” en „vergeeflijk” was!

Ook de woorden van VON HELMHOLTZ kunnen dan weer dienst doen: „Männer, die an ernstlicher, wissenschaftlicher Arbeit gewöhnt sind, plaudern nicht alle ihre Vermuthungen und gelegentlichen Einfälle in die Welt hinaus”; „die gewissenhaften Arbeiter, welche sich scheuen ihre Gedanken zur Markt zu bringen, kommen dabei in unverkennbarem Nachtheile. Die jetzige Art, Prioritätsfragen nur nach dem Datum der ersten Veröffentlichung zu entscheiden, ohne dabei die Reife der Arbeit zu beachten, hat dieses Unwesen sehr begünstigt”.

Dan zal er nog aan toegevoegd kunnen worden: „zelfs van een gedeeltelijke bekeering is bij mij allerminst sprake”; „van den aanvang af ging ik als zelfstandig onderzoeker geheel mijn eigen weg en heb mij niet in het minst laten influenceeren”; „ik gun VAN DIEREN gaarne het laatste woord, waarop hij steeds zoozeer gesteld blijkt te zijn, en den goedkoopsten triomf zijn pleit te winnen bij hen, die steeds den laatsten Spreker gelijk geven.”

M. de R., als er dan binnen vier weken nog geen antwoord staat in Uw *Tijdschrift* dan zal hij zelfs triomfeerend kunnen uitroepen: „ik wacht nog steeds op VAN DIEREN's aanval!” *).

BERI-BERI ZONDER RIJST.

En nu nog een slot, beginnend met een reeks citaten:

„Van den beginne af wees ik reeds, in verband met rijstvergiftiging, op de zenuwontaarding, die door koren, mais en wikkevergiften ontstaat, en in mijn open brief aan Z.Exc. den Minister van Koloniën, 26 Sept. 1894, herinnerde ik „om nog duidelijker te worden” aan het feit, dat door alcoholische dranken, die uit alle meelsoorten bereid kunnen worden, ziekteverschijnselen worden opgewekt, die altijd weer aan ergotismus, acrodynie, pellagra en beri-beri herinneren” (blz. 125 en 126 „Beri-Beri eene Rijstvergiftiging”).

„Van koren-, mais- en wikkemeel is bewezen, dat zij zenuwontardende vergiften kunnen herbergen; en men behoeft geen levendige phantasie te bezitten, om datzelfde ook van andere meelsoorten meer dan waarschijnlijk te achten” (blz. 106 d. t. p.).

„In de verschillende landen, waar beri-beri heerscht, moet nagegaan worden, hoe met de rijst vóór en na het oogsten gehandeld

*) Met des te minder schroomvalligheid zal hij dat kunnen doen, sedert gebleken is, dat die uitdaging in het *Tijdschrift* wordt opgenomen zonder dat van Dieren daardoor het recht verkrijgt om haar te beantwoorden op zijne manier, met zijn temperament! O tempora, o mores!

wordt, hoe zij gegeten wordt door de beri-beri-candidaten en hoe door hen, die gemeenlijk vrij blijven. Als een overeenkomstig ziektebeeld ontstaat na het gebruik van andere meelsoorten, dan dient daaromtrent hetzelfde te worden uitgevorsch. Het ligt op den weg der Regeering zulk een onderzoek aan een medicus en een plantkundige op te dragen. Een heerlijke taak voor jeugdige krachten" (blz. 136 d. t. p.).

"Er is volstrekt geen reden om het onmogelijk te achten, dat zich bijv. uit *sago*, *tapiocca* of ook uit *peulvruchten* een dergelijk vergift ontwikkelen kan. Niet onbelangrijk acht ik het dat reeds HIPPOCRATES melding maakt van „verlamming in de beenen" bij de *erwteters*" (blz. 33 d. t. p.).

Deze citaten zijn, dunkt mij, nog al duidelijk. 'K verwonderde mij dan ook niet, toen ik in het voorjaar van 1897 van Dr. VORDERMAN — in antwoord op een hem toegezonden exemplaar van „Ber-Ber-beri
en sago. Ber-beri een rijstvergiftiging" — een brief ontving, waarin o. m. te lezen stond, dat hij binnen kort op reis ging naar de sago-eters. 'K meende mij dáárover te mogen verheugen.

In de 1ste afl. *G. T. v. N.-I.* 1898 deelde GRAVESTEN mede, dat hij, in gezelschap van VORDERMAN, gevallen van beri-beri had waargenomen bij sago-etende menschen.

Wie schetst mijn verbazing, toen ik las, dat deze waarneming beschouwd werd als „een vrij afdoend argument tegen de hypothese van VAN DIEREN?"

Die woorden waren voor mij 't bewijs, dat GRAVESTEN zich zelfs niet de moeite gegeven had, om *slechts den titel* van mijn boek met aandacht te lezen; deze luidde immers:

„Ber-beri eene rijstvergiftiging, critisch-historische bijdrage tot de kennis der *meelvergiften*".

In de Februari- en Maart-aflevering van het *N. T. v. G.*, waarin van EYKMAN's hand het artikel verscheen, dat oorzaak is van dezen langen brief, staan op blz. 290 en 298 de volgende zinnen:

„VAN DIEREN richt zijn vragen altijd op zoo onklare en eenzijdige wijze in, dat het antwoord niet anders *kan* luiden dan „rijst" en nog eens „rijst"; het vergaat hem als den vreemdeling uit het kinderverhaal, die bij een bezoek aan ons land tot de slotsom kwam, dat hier niets kon gebeuren en niets kon bestaan, of *Kannieverstaan* had het gedaan".

„VAN DIEREN zegt, het niet te betwijfelen, dat verschijnselen, zooals die bij beri-beri optreden, ook veroorzaakt kunnen worden door vergiften, die zich in andere meelsoorten ontwikkelen".

„Onver-
gankelijke
Logica".

Deze beide zinnen waren voor mij het bewijs, dat EYKMAN zich zelf gelijk bleef. Hij had niet altijd 8 jaren noodig om het tegenovergestelde van vroeger te vertellen; 8 bladzijden bleken daartoe ook wel voldoende!

Van de hak op de tak. Vier weken later werd weer iets anders gezegd. Toen vertelde hij 't een en ander omtrent „de belangwekkende mededeeling van GRA-VESTEIN” en in vervoering riep hij uit: „Geen vergift in de rijst, geen rijst zelfs, betrekkelijk rijkelijke vleeschvoeding en toch beri-beri! Wat blijft er na dat alles nog over van VAN DIEREN's beweringen?”

M. de R. Is 't niet om tureluurs te worden?

Vergun mij EYKMAN's vreugdevollen uitroep critisch toe te lichten:

Een lapsus. a. „Geen vergift in de rijst”!

Dit gedeelte moeten wij beschouwen als een lapsus”, er werd immers door de sago-eters *geen* rijst *gegeten*; en waar geen rijst is, daar kan natuurlijk ook van een vergift in de rijst geen sprake zijn. Een jaar geleden zou ik de aangehaalde, meer dan overtollige woorden kortheidshalve niet vermeld hebben; thans durf ik dit niet te doen — ich kenne meinen Pappenheimer! Hij zou me deswege citaatverminker noemen. 'K laat dus uit pure schroomvalligheid en voorzichtigheid den lapsus staan, doch kenmerk 'm als zoodanig.

Een halve waarheid. b. „Geen rijst!”

Volkomen juist; maar wèl sago!

Op blz. 32 „Beri-Beri eene Rijstv.” stond duidelijk genoeg: „Dat bij lieden, die geen rijst eten, op beri-beri gelijkende of daarmee geheel identische verschijnselen kunnen optreden, zal door mij niet worden tegengesproken. Mijn meening daaromtrent kan geen andere zijn dan die, welke HUSEMANN reeds vroeger naar aanleiding van de Pellagra verkondigde, en die ik goed vind hier woordelijk te laten volgen: „Es liegt durchaus kein Hinderniss vor, dass nicht noch ein ähnliches toxisches Princip sich in anderem Material entwickele, welches in chemischer Beziehung den Körnern von Zea Maïs nahe steht, ohne dass dasselbe von der nämlichen Pflanze abstammt. Es liegt die Möglichkeit nahe, dass auch in dem Mehle anderer Getreide-arten, unter dem Einflusse bestimmter äusserer Bedingungen, ein Zersetzungsproces mit Bildung von eigenthümlichen Stoffen eintritt, deren allmähliche Einführung in den Organismus zu Erscheinungen führt, welche entweder identisch mit denen der Pellagra sind oder doch grosse Analogiën mit derselben zeigen”.

„Aan deze gedenkwaardige woorden heb ik nog toe te voegen, dat die mogelijkheid zelfs niet kan worden uitgesloten, waar het meel betreft, afkomstig van andere planten dan Graminaëen.”

„Er is volstrekt geen reden, om het onmogelijk te achten, dat zich

bijv. uit *sago*, *tapiocca* *), of ook uit *peulvruchten* een dergelijk vergift ontwikkelen kan."

En nu het blijkt, dat bij de *sago*-eters een ziektebeeld voorkomt, geheel-identisch met dat van beri-beri, nu roept EYKMAN uit: „Geen rijst! Wat blijft er over van VAN DIEREN's bewering?"

Nog eens M. de R. is het niet om tureluurs te worden?

c. „betrekkelijk rijkelijke vleeschvoeding en toch beri-beri! Wat blijft er na dat alles nog over van VAN DIEREN's bewering?"

Alles, alles, alles! — luidt mijn antwoord, en ik zou dat van alle daken over alle „markten" en straten willen „uitschreeuwen" met een stem, doordringender dan 't „schetterendst" trompetgeluid.

In de eerste plaats is 't . . . de *vraag*, of de ziekte zich *werkelijk* bij betrekkelijk rijkelijke vleeschvoeding ontwikkelde. De mannen, die eenigen tijd op Ceram hadden doorgebracht, om sago te kloppen, hadden slechts weinig visch, bijna geen vleeschvoeding (slechts zelden een buideldier) en geen klapperolie kunnen nuttigen: de hoeveelheid eiwitstoffen en vetten in hun voeding was dus zeer beperkt. Hunne vrouwen bleven op Noesalaut en . . . ook onder deze trad de ziekte op. EYKMAN neemt aan, dat het deze vrouwen — tijdens de afwezigheid hunner echtgenooten — niet ontbroken heeft aan de voedsels, die gewoonlijk door de bewoners van Noesalaut gegeten worden. Het ligt dunkt me voor de hand om te denken, dat tijdens de afwezigheid van de kostwinners, die het dierlijk voedsel voor een goed deel door jagen en visschen moesten verkrijgen, ook aan hare voeding wel 't een en ander zal ontbroken hebben; en toen die kostwinners ziek of bijna ziek terugkeerden, toen zal de jacht en de visscherij er ook wel bij ingeschoten zijn.

Wie lezen kan, leze.

Maar er is meer!

Op blz. 103 „Beri-Beri een Rijstvergiftiging" staat immers duidelijk genoeg: „Het is mijne meening, dat zelfs een meer dan voldoende hoeveelheid eiwitstoffen en vetten *niet zeker* beveiligt tegen de inwerking van het vergift. Wij kunnen dat per analogiam afleiden uit wat ons omtrent koren- en maïsvergiften bekend is. Zij, die zich goed voeden, hebben weliswaar veel minder kans dan anderen om de zenuwontaardende werking dier vergiften te ondervinden, maar zij zijn er niet tegen gevrijwaard. Herhaaldelijk leverde ik in mijn boek het bewijs, dat omtrent het beri-beri-vergift precies hetzelfde geldt en in mijn open brief van 26 Sept. 1894 stond dat ook reeds duidelijk genoeg".

*) Om anderen onderzoekers te besparen, dat zij zich tijdelijk voor ontdekkers houden, deel ik mede, dat A. DOURADO D'AZEVEDO, in zijn *Thèse pour le Doctorat en Médecine* 1881, een beri-beri-epidemie beschreven heeft, voorgekomen bij Koelies, die bijna uitsluitend van gezouten of gedroogd gezouten vleesch, snijboonen, *tapiocca*-meel (le plus souvent mal confecti-onnée!) en mais-meel hadden geleefd.

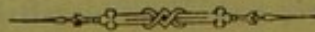
Zeker M. de R., die woorden schreef ik in het meer genoemde boek, en als EYKMAN dan nog durft uit te roepen: „Betrekkelijk rijkelijke vleeschvoeding en toch beri-beri! Wat blijft er over van VAN DIEREN's beweringen?" dan bewijst hij ook dààrdoor niets anders dan dat hij niet lezen *kàn* of... *wil*; hij liet mij beweren wat ik be-
streed, hij vervalschte mijn wetenschap en trachtte de meening ingang te doen vinden, dat ik „vervalschte wetenschap" had verkondigd; en de ideeën der voorgangers, die ik zoo gelukkig was te mogen ontwikkelen, hij gaf ze, met kleine wijzigingen, *die geen verbeteringen bleken*, uit als oorspronkelijke uitingen van zijn eigen vernuft.

Ik heb de eer te zijn,

Uw Dw. Dr.

E. VAN DIEREN, *Arts.*

AMSTERDAM, 26 Sept. 1898.

Geachte Collega's!

Tot zoover de brief, dien ik voor het *Tijdschrift* bestemd had.

STRAUB vond 'm niet overtuigend enz.;

de meerderheid der Redactie scheen een gelijksoortige meening te hebben.

'K vlei me, dat Gij er thans anders over zult denken.

Vergun mij hier nog het een en ander aan toe te voegen, dat mij belangrijk genoeg toeschijnt.

N A S C H R I F T.

Zooeven las ik in het laatste Kol. Verslag eenige mededeelingen omtrent de middelen, die men kortelings in onze koloniën heeft aangewend tot bestrijding der beri-beri.

Om ze te begrijpen, is het noodig zich even te herinneren wat er in 1896 door EYKMAN gepubliceerd werd: hij meende, dat de polyneuritis der kippen voorkòmen en genezen kon worden door deze dieren op zilvervliesjes te onthalen; en hij „hoopte daarmede tevens de hand gelegd te hebben op een middel, dat ook bij andere vormen van polyneuritis goede diensten kon bewijzen” (EYKMAN hoopt in het zilvervliesje een middel gevonden te hebben, dat de beri-beri kan voorkòmen en misschien zelfs genezen” — aldus schreef Dr. PIJNAPPEL in het *Handelsblad* van 8 November 1896; en deze was immers zuiver genoeg in de leer!)

EYKMAN'S
hoop.

VORDERMAN hield rekening met EYKMAN's hoop; hij gaf ten minste aan de Regeering den raad — aan de soldaten en matrozen in Ned.-

VORDER-
MAN'S raad.

Indië de rijst te blijven verstrekken, die zij tot dusver gebruikten, maar . . . te zorgen, dat door deze lieden dagelijks een portie zilvervliesjes verorberd werd; zulks kon geschieden door de vliesjes met tarwemeel tot broodjes te doen verbakken.

Soep met zemels.

Deze raad werd *wèl* naar den geest, maar *niet* naar den letter opgevolgd; er werd nl. besloten bij de soldaten van een te Batavia garnizoen-houdend bataillon de zilvervliesjes binnen te smokkelen door ze te koken in . . . de soep (*soupe aux pellicules de riz!*).

Zoodra zulks in Holland bekend werd, waarschuwde ik in het Weekblad *Insulinde*, dat men nu ook nog het kostelijkst eten van den militair ging bederven.

Welnu, uit het Kol. Verslag blijkt, dat men met die eigenaardige kokerij spoedig moest ophouden, omdat de soldaten de soep „minder lekker” vonden.

Koek met zemels.

Toen werd het op een andere manier geprobeerd: er werden koekjes bereid van zilvervliesjes, suiker en geraspte klapper; en hoewel deze lekkernijen met smaak genuttigd werden, hield men toch spoedig op met de verstrekking. We mogen hieruit, dunkt me, wel afleiden, dat ook deze proef (ter *voorkòming* van beri-beri) niet aan de verwachtingen beantwoord heeft.

Inmiddels had men ook een proef genomen bij de Chineesche mijnwerkers van Banka, die in het beri-beri-gesticht te Buitenzorg verpleegd werden; deze „vrije lieden” verkozen nl. geen andere dan geheel-gepelde rijst te eten; er werd dus besloten hen eveneens op de ons reeds bekende koekjes te vergasten.

In het Kol. Verslag staat, dat deze proef (ter *genezing* van beri-beri) gestaakt werd „*omdat daarvan geen resultaat werd gezien*”.

Deze mededeelingen bewijzen m. i. dat er weinig kans bestaat op de verwezenlijking van EYKMAN's hoop en van VORDERMAN's verwachting; het verstrekken van zilvervliesjes naast de tot dusver genuttigde rijst heeft niet aan de verwachtingen beantwoord; en daarmee is alweer bevestigd, wat in mijn kantteekeningen voorspeld werd (blz. 84).

Inmiddels was van „bevoegde zijde” geraden, aan de soldaten en matrozen *halfgepelde* rijst te geven; en daartoe werd besloten.

Half-gepelde rijst!

Men ging dus over tot het verstrekken van *andere* rijst dan tot dusver door de beri-beri-candidaten gegeten was. De bevoegde zijde scheen dat *wèl* zoo secuur te vinden als het geven van zilvervliesjes *naast* de tot dusver genuttigde rijst!

Reeds weten wij, dat de leverancier bezwaren maakte tegen het in voorraad houden van half-gepelde rijst, omdat deze „zoo spoedig bederft en door klander wordt aangevreten” (EYKMAN); wij weten ook, dat EYKMAN het wenschelijk vindt om dan maar niet „met al te groote angstvalligheid op de hoedanigheid te letten”.

Blijkens het Kol. Verslag, heeft de Regeering besloten te Muntok^{Versch-ont-} en te Ambon, twee plaatsen, waar veel beri-beri vóórkomt, een proef^{bolsterde rijst!} te nemen met *versch-ontbolsterde rijst*!!!

Toen ik dit besluit las, werd ik dankbaar gestemd; en tòch was ik niet voldaan. Wat het *bewaren* van de rijst betreft, bestaat er alle reden om in de leer te gaan bij de vrije inlanders; en deze stellen niet alleen den eisch, dat de rijst zoo lang mogelijk in het bezit blijft van hare natuurlijke omhulsels, maar òók dat ze bewaard wordt in droge, tochtige, zonnige schuren. Als men de padi (d. i. rijst in den bolster en gesteeld) in vochtige steenen gebouwen op den grond zou leggen, of in houten bakken zou bewaren, dan zouden de natuurlijke beschutsels niet genoeg waarborg geven tegen verbroeijing, beschimmeling enz.

'T is te hopen, dat men niet weer eerst de „experimenteele” be-^{Experimen-}vestiging van deze, aan iederen grutter en landbouwer bekende waar-^{teele beves-}heid zal afwachten, alvorens zich er naar te gedragen.^{tiging niet gewenscht.}

'T is te hopen, dat de Regeering eindelijk, na 11 jaren, den verstandigen raad van V. D. DRIESSCHE en V. STADEN TEN BRINK zal opvolgen, die voor de Gouvernements-kostgangers rijst verlangden, zooals ze gemeenlijk in de kampongs gegeten wordt!

'K ben niet voldaan!

De Regeering zal er òók toe moeten besluiten de *hoeveelheid* rijst op het menu te verminderen en daarvoor andere eiwit- en vetrijke plantaardige en dierlijke nevenvoedsels in de plaats te stellen. In mijn boek zal nader worden toegelicht, dat er niet gewacht behoeft te worden op de „experimenten”, die EYKMAN noodig vindt alvorens de Regeering zou mogen overgaan tot een kostbaardere voedingswijze van hare soldaten, matrozen en dwangarbeiders.

Ook zal daar worden aangetoond, dat zelfs de fiscus verstandig zal doen met *mij* tot bondgenoot te kiezen en EYKMAN te laten schieten.

Het Kol. verslag bevat de bevestiging van het bericht, dat half-gepelde rijst spoedig bederft en door klander wordt aangevreten.

VORDERMAN had dus ongelijk, toen hij in zijn officiëel rapport beweerde, dat half-gepelde rijst meer weerstand biedt aan nadeelige invloeden (atmosfeer, insecten, microörganismen) dan rijst zonder zilvervlies.

In zijn „Toelichtingen” (*G. T. v. N. I.* 1898 afl. 1, blz 67) herroept hij dan ook deze uitspraak; maar op *dezelfde* bladzijde durft hij te schrijven, dat niet *hèm*, maar *mij* „het noodige ontbreekt om over rijst en hare behandeling een eigen oordeel te bezitten, gegrond op ervaring.” <sup>Geëndos-
seerde on-
bevoegd-
heid.</sup>

Ziet daar „la note gaie”: op 't oogenblik dat zijn onkunde aan den dag komt, tracht hij de attentie af te leiden door een ander onbevoegd te verklaren!”

Dat herinnert me aan de taktiek der zakkerollers die, „houdt den dief” roepen, als ze vreezen gepakt te zullen worden.

Des te opmerkelijker is die handelwijze, omdat ik — zooals boven reeds bleek — in de duidelijkste bewoordingen geëischt heb, dat men de rijst zou bewaren als padi, d. w. z. omgeven door haar *beide* omhulsels en nog gesteeld.

In plaats van te erkennen, dat ik in zake beri-beri en voeding *op afstand* beter raad weet te geven dan *hij*, die er gedurende 10-tallen van jaren met z'n neus bovenop lag, vindt VORDERMAN 't wél zoo verkieslijk *mij* . . . onbevoegd te verklaren. (Dit wordt geschreven op gevaar af, dat deze rijstkenner-bij-uitstek wederom beweren zal, dat ik „de kracht van mijn betoog niet zoek in argumenten, maar in het houden van een lofrede op mij zelf” enz.).

Over de be- Het onderzoek in de gevangenissen van Java en Madura heeft
teekenis der geleerd, dat de beri-beri bijna alleen vóórkam in de inrichtingen,
zilvervlies- waar geheel-gepelde rijst gegeten werd, en zoo goed als niet, waar
jes. dit voedsel half-gepeld verstrekt werd.

VORDERMAN beweerde, dat half-gepelde rijst beter bestand zou zijn tegen nadeelige invloeden (atmosfeer, insecten, micro-organismen) dan geheel-gepelde rijst.

EYKMAN vatte de beteekenis van het zilvervliesje zóó op, dat het zelfs c. q. *in den darm* het ontstaan van een vergift zou kunnen tegengaan (zie o. a. blz. 290 in verband met blz. 283 *N. T. v. G.* 1898).

Tot mijn schande moet ik bekennen, — onder den invloed van beider mededeelingen — aan de zilvervliesjes meer eer te hebben gegeven dan hun wellicht toekomt:

'K vond het „begrijpelijk, dat de door niets beschutte rijstkorrels *minder bestand* zouden zijn tegen de invloeden van een warm en vochtig klimaat dan de half-gepelde vrucht”.

Nadrukkelijk werd er echter aan toe gevoegd: „ik zeg daarmede niet, dat zich in de geheel-gepelde rijst steeds een vergift ontwikkelen zal, en óók niet dat een dergelijk vergift *onmogelijk* gevormd kan worden in de half-gepelde rijst”.

Daarmede werd reeds duidelijk genoeg te kennen gegeven, dat ik het zilvervliesje niet *ten volle* vertrouwde; en nog beter kwam zulks uit, toen ik *eischte* dat men de rijst zou bewaren als *padi*.

(Nergens heb ik dan ook gesproken van „de onschadelijkheid der half-gepelde rijst” — zooals Prof. EYKMAN belieft te beweren (blz. 285 *N. T. v. G.* 1898). Hij geeft zelfs de bladzijden aan, waar zulks geschied zou zijn . . . blz. 51 en 82 „Kantteekeningen”.

Welnu op blz. 51 staat: „ik zeg niet, dat een meelvergift onmogelijk gevormd kan worden in half-gepelde rijst”; en op pag. 82 staat, dat half-gepelde rijst „een *minder geschikte* gelegenheid aanbiedt

om schadelijke eigenschappen te verkrijgen dan geheel-gepelde rijst.” Van onschadelijkheid was dus geen sprake!)

Zooals gezegd: aan de zilvervliesjes komt nog wellicht minder eer toe dan ik er (onder invloed van VORDERMAN's en EYKMAN's mededeelingen!) aan toekende.

„Half-gepelde rijst *bederft spoedig* en wordt door klander aangevreten”; „half-gepelde rijst is minder beschut tegen nadeelige invloeden door *insecten* uitgeoefend” — zoo luiden de uitspraken van de laatstelijk geraadpleegde Indische leveranciers, en . . . ze werden mij bevestigd door verschillende Hollandsche rijstpelders.

Op dezen grond komt het mij niet waarschijnlijk voor, dat de zilvervliesjes (die zelfs „een spoedig bederf” en het optreden van insecten *begunstigen*!) bij uitstek geschikt zouden zijn om te beschutten tegen meelvergift-bereidende oorzaken; wij zouden dan immers aan die vliesjes een bij uitstek specifieke werking moeten toekennen; en dit komt mij te gedwongen voor 1).

Wat nu?

Bijlage 9 van VORDERMAN's Beri-Beri-Rapport bevat het resultaat der onderzoekingen van een aantal rijstmonsters, afkomstig uit de gevangenissen van Java en Madura.

Dat onderzoek, verricht door een Commissie bijgestaan door een „betrouwbaren” Chineesche deskundige, leerde het volgende:

Op 27 *geheel-gepelde inheemsche* monsters rijst, 15 aanmerkingen: 1. verlegen oude rijst; 2. idem; 3. veel jonge, niet rijpe korrels met klander; 4. voor 't grootste gedeelte verlegen; 5. oude wat verlegen rijst, veel aangevreten en gele korrels met klander; 6. wat verlegen, met weinig aangevreten korrels; 7. veel dotten van motrupsen; 8. met klander; 9. veel ledige aangevreten korrels, lang gelegen met klander; 10. veel klander; 11. idem; 12. oud en verlegen, veel klander; 13. met klander; 14. met klander; 15. met klander.

Op 15 *geheel-gepelde uitheemsche* monsters rijst, 6 aanmerkingen: 1. veel verlegen en aangevreten korrels; 2. verlegen, veel dotten van rupsen van mot en klander; 3. met klander; 4. met groote larven als meelwormen; 5. verlegen met klander; 6. dotten van mot.

Op 37 *half-gepelde inheemsche* monsters rijst, 5 aanmerkingen: 1. met dotten van motrupsen; 2. wat verlegen; 3. met klander; 4. eenige korrels door klander aangevreten; 5. grootendeels door klander aangevreten.

1) EYKMAN vindt dat niet bezwaarlijk: *buiten* den darm werken de zilvervliesjes een spoedig bederf in de hand; *binnen* den darm vat hij hunne beteekenis zóó op, dat ze c. q. het ontstaan van vergiften uit zetmeelhoudende stoffen zouden kunnen tegengaan (blz. 290 in verband met blz. 283 N. T. v. G. 1898); ergo. een specifieke werking op een specifieke plaats! Hiermede is — dunkt me — het toppunt van specificiteit (en ook dat van gedwongenheid) bereikt!

Schijnbare oneenigheid tuschen de rijstkenneren. Dat klopt niet! — hoor ik U allen uitroepen. Gij verwachtet klaarblijkelijk, dat de *half-gepelde* rijst, die zoo *spoedig bederft* en aan *insecten* ten prooi is, veel meer reden tot klagen zou gegeven hebben dan de *geheel-gepelde* rijst; en tòch bleek het tegenovergestelde waar!

Hoe de vork wellicht in den steel zit. Zou ik het wagen voor de zooveelste maal *op afstand* mijn meening te zeggen?

Ik zal het doen, op gevaar af wederom te moeten hooren, dat ik „een marktschreeuwer en schetteraar” ben, een „onbevoegde”, één, „wiens volslagen gebrek aan zelfbeheersching en goeden toon slechts door een groote mate van zelfoverschatting wordt opgewogen, en tegen wiens handelwijze het meer dan tijd is ernstig te protesteeren, zoowel in het belang der zaak als in dat van de medische wetenschap”.

Misschien zit de vork aldus in den steel:

In 37 gevangenissen van Java en Madura werd half-gepelde inheemsche rijst gegeten, en het bleek, dat ze verstrekt werd in zoodanigen toestand, dat er weinig op aan te merken viel.

Dit zou er op kunnen wijzen, dat ze slechts korten tijd in half-gepelden staat bewaard was geworden, dat ze (’t was inheemsche rijst) door de leveranciers in niet te groote hoeveelheden was opgekocht bij de omringende bevolking, die *de gewoonte heeft hare op-tijd-geoogste rijst als padi te bewaren in droge, tochtige, zonnige schuren.*

Welnu, slechts in ééne van die 37 gevangenissen zijn gevallen van beri-beri vóórgekomen, ten getale van niet meer dan 9!

Van dezen kant beschouwd, zou de kwestie dus ook alweer neerkomen op een doelmatige behandeling van de rijst; en er zou dus nog meer reden zijn om te doen wat VAN DEN DRIESSE en VAN STADEN TEN BRINK reeds voor zoovele jaren hebben aangeraden: in de leer gaan bij de inlanders, die gemeenlijk vrij blijven van beri-beri.

Zegt het voort! Opdat *voor goed* een einde kome aan de ellende — zoo roept de „marktschreeuwer” met „schetterend” geluid, in de hoop, dat *zelfs* de Oost-Indisch-dooven ervan zullen opschrikken.

Zegt het voort! — ook Gij, *Nederlandsche* artsen, en laat U niet wijs maken, dat het een *Indische* kwestie betreft, waarover Gij U geen meening moogt aanmatigen.

De rechters behoeven den moord niet te hebben bijgewoond, om met juistheid te vonnissen.

Over de DREYFUS-kwestie hebt Gij U bijna zonder uitzondering — en terecht — een meening gevormd zonder de personen of de stukken *gezien* te hebben.

Gij hebt Uw eigen oordeel over de waarde van PASTEUR’s in-

eningen tegen de watervrees, zonder die ziekte te hebben waargenomen.

Gij, van 't jongere geslacht, aarzelt niet om mee te spreken over de waarde van vaccinatie tegen pokken en van zuiver drinkwater tegen cholera; en tòch waart Gij wellicht nooit in de gelegenheid beide ziekten te aanschouwen.

Waarom, ouderen en jongeren, zoudt Gij U geen meening vormen omtrent den aard en de bestrijding, van de beri-beri, *die niets vreemds voor U heeft?* Gij allen kent immers de zenuwontarding in 't algemeen en de polyneuritis in 't bijzonder. Gij weet welke veelsoortige verschijnselen zich daarbij kunnen voordoen; weet zelfs, hoe de zenuwen er onder het microscoop uitzien en meent te weten, hoe de regeneratie in de ontaarde vezels plaats vindt.

En als men U gegevens aan de hand doet, waaruit blijkt, dat de polyneuritis der gouvernements-kostgangers zich ontwikkelt of verergert onder dèze omstandigheden en niet ontstaat of wel verdwijnt onder gène, zoudt Gij dan geen conclusie mogen trekken?

Zijt Gij te bescheiden om U over de *geheele* kwestie uit te spreken, hebt dan ten minste den moed om te zeggen:

dat een daling van het ziektecijfer van 6 tot 1 bij 1000 Europeanen *niet* „betrekkelijk even aanzienlijk” is als een daling van 240 tot 51 bij 1000 Inlanders;

dat bij „verscherpte” keuring *niet* juist „de jonge, krachtige individuen” worden afgewezen;

dat men *niet* op de rijstvergift-hypothese moet smalen, als men zelf begint te gelooven aan zenuwontardende vergiften, uit rijst en andere amylacea ontstaande;

dat het Atjeh-eskader zich *niet* „uitbreidt”, naarmate er meer schepen aan onttrokken worden;

dat een inlander *niet* dezelfde hoeveelheid albuminaten en vetten behoudt, als hem brood, boter, erwten, boonen, soep en 2 × per week 0.400 K.G. vleesch worden afgenomen, en dat dit niet nader hoeft bewezen te worden; enz.

Hebt in ieder geval den moed om te zeggen, dat alle kostgangers van het Indisch Gouvernement — óók de gevangenen — te goed zijn om rijst te eten, die „spoedig bederft”.

Duldt niet, dat men U — op grond van Uw zwijgen — solidair gaat beschouwen met hem, die op gemoedelijkèn toon den raad verstrekte, om „gerust een oogje dicht te drukken” en, niet met al te groote angstvalligheid te letten op de hoedanigheid van de aan de N.-I. soldaten en matrozen te verstrekken rijst”.

En als 't niet al te veel gevergd is, hebt dan óók nog den moed om te zeggen, dat ik beter verdiende dan in het officiële orgaan

van duizenden Nederlandsche artsen uitgemaakt te worden voor al wat leelijk is;

stemt dan toe, dat ik er *recht* op had mijn *zaak* en mijn beleedigde persoon te verdedigen *in dat orgaan*, en dat mij dit recht niet mocht betwist worden, op grond van de omstandigheid, dat ik . . . bij de gratie Gods een ander „temperament” bezit dan de Redacteuren.

Uw Dw. Dr.

21 December 1898.

E. VAN DIEREN, *Arts.*

